Apare bilunar

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Nr. 282

Anul XVII • ELUL 5732 • 12 pagini, 1 leu

I SEPTEMBRIE 1972

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

MESAJUL DE ROȘ HAȘANA 5733

adresat de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen comunităților evreiești mozaice din Republica Socialistă România

Iubiți frați și surori,

Pline de zbucium sufletesc sint zilele in care credinciosul evreu se pregătește să intimpine un nou an. Cu emoție, el răsfoiește in Seifer Hahaim „cartea vieții", un nou capitol. În definitiv, pe itinerarul acesta care leagă leagănul de mormint, Anul nou reprezintă încă un popas, incă o etapă care a fost străbătută și care nu se mai intoarce, o stație mai puțin în drumul spre cea finală, spre marele terminus.

Pe drept cuvint, deci, Roș Hașana și Iom Kipur nu sint calificate ca și celelalte zile festive din calendarul nostru religios Iamim Tovim, zile de sărbătoare, de veselie, ci ele capătă in nomenclatura liturgică denumirea de Iamim Noraim, „zile cutremurătoare".

Cum să nu se cutremure biata ființă omenească atunci cind, refugiindu-se din vălmășagul amețitor al cotidianului, apleacă urechea la glasul șofarului, al cornului de berbec care ii amintește de nimicnicia patimilor sale, de deșertăciunea strădaniilor sale !

Cum să nu se cutremure atunci cind revizuindu-și faptele, gindurile, sentimentele, el se infățișează inaintea celei mai necruțătoare judecăți, aceea a propriei conștiințe ?

Tot ce am refulat în străfundurile acesteia, tot ce nu am cutezat să mărturisim altora, lui Dumnezeu și nouă înșine, aducem in aceste zile la suprafață spre a putea astfel scutura răul care s-a cuibărit in noi, spre a implini imperativul zilelor de an nou iudaic : Tikun — îndreptare.

An de an, calendarul iudaic se deschide prin Iom Hadin — zile de judecată, zile în care după ce am făcut Heșbon-Hanefeș — bilanțul sufletesc, după ce am constatat cit de săraci sintem in fapte bune, cit de cufundați am fost in greșeli și iluzii deșarte, avem puterea de a implini Tikun-indreptarea.

Să ne indreptăm nu numai pe noi, ca indivizi, ci să depunem întreaga strădanie spre a indrepta societatea, orinduirea acestei lumi. Letakein Olam este obiectivul acestei celei mai splendide dintre bătălii pe care evreul o dă in pragul fiecărui an ; aceea de a ingenunchia răul din el și răul din jurul său, aceea de a ameliora viața sa și a semenului său, aceea de a schimba — aici in această lume și fără a aștepta aceea de după moarte — viața dăruită de Dumnezeu, spre a fi trăită in dreptate, in pace, in adevăr.

Iată pentru ce, tot deosebindu-se de celelalte zile festive ale anului, Roș Hașana și Iom Kipur, nu au numai un caracter specific evreiesc, ci sint pătrunse de un spirit universalist. Rugăciunile noastre, in aceste zile, îmbrățișează destinul tuturor popoarelor. Evocarea lui Iom Harat Olam, a cosmogoniei, a startului acestei vieți a universului, precum și aceea a mesianismului adică a țelului spre care ea se îndreaptă, pe care o face șofarul este menită a ne inălța sufletește spre culmi nebănuite, pentru ca de acolo sub speciae aeternitatis, prin prizma veșniciei, să înțelegem mai bine de ce fiecare an nou este pentru noi o altă piatră de hotar in drumul înainte spre progres, spre innoire, spre mai bine, al nostru ca indivizi și al umanității intregi.

Pătrundeți-vă, deci, sufletele și gindurile cu aceste fundamentale invățăminte ce ni le aduce anul cel nou. Cind veți păși in sinagogile noastre, cind veți lua in mină iarăși Mahzorul — cartea de rugăciuni a acestor zile, să impliniți porunca cea sfintă de Tikun, de îndreptare.

Fiți mai buni, mai drepți ; priviți mai atent in jurul vostru, la comunitatea voastră, la instituțiile ei de cult, cultură și asistență și integrați-vă mai mult în viața comunității, in efortul de a continua invățarea Torei, de a nu da uitării istoria mozaică și limba cea sfintă, limba Bibliei, de a nu întrerupe lanțul generațiilor noastre ; desfășurați-vă și mai bine energiile, talentele și elanul spre a vă aduce contribuția la inflorirea patriei scumpe, Republica Socialistă România ; luptați cu mai multă vigoare pentru Tikun, pentru o orinduire mai dreaptă a acestei lumi, pentru ca în ea să domnească pacea.

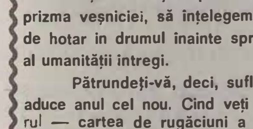
Binecuvintarea lui Dumnezeu va pătrunde astfel in inimile și in casele voastre, dăruindu-vă un an bun și fericit, un an de muncă rodnică și binefăcătoare, un an in care să aveți mereu parte de cel mai prețios bun pe care și-l poate dori omul in viață : mulțumire sufletească.

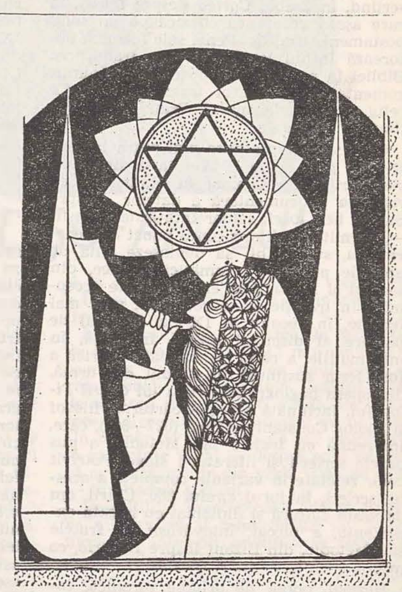
Cu tradiționala urare de

Leșana Tova Ticateivu

Dr. MOSES ROSEN

Șef rabinul și președintele Federației Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România

De Roș Hașana 5733

urăm cititorilor noștri

un an bun, fericit

pace și prosperitate

לשנה טובה תכתבו!

Datini și obiceiuri de Roș Hașana

„În luna a șaptea, în întiia zi a lunii, Șabatul să-l prăznuiți cu pomenire, cu sunet de trîmbiță și cu adunare în sfîntul meu lăcaș". (Leviticul 23, 24).

Rabinii noștri au dat numeroase explicații de ce tocmai luna a șaptea a fost aleasă să marcheze începutul Anului Nou. Una din păreri a fost că cifra șapte apare frecvent în ritualul evreiesc : ziua a șaptea a săptămînii este Șabatul ; Pesah-ul și Sucot-ul durează șapte zile, după fiecare șapte ani urmează un an sabatic. Ca atare luna a șaptea a anului a fost desemnată a fi Roș Hașana.

Potrivit Zoharului, Roș Hașana a fost stabilită ca zi de judecată în vremurile de început ale omenirii. După ce Adam a fost creat de Roș Hașana, el a comis primul păcat și a fost judecat. Cînd s-a căit în aceeași zi, Domnul i-a spus : „Așa va fi și cu copiii tăi ; ei vor sta în fața mea la judecată de Roș Hașana și dacă se vor căi cu adevărat, îi voi ierta".

Pentru a menționa această sărbătoare se folosesc în mod frecvent cinci denumiri ebraice. Fiecare dintre acestea caracterizează un alt aspect al sărbătorii. Numai două provin din Biblie — *Zichron Teruah* (Comemorarea suflatului) și *Iom Teruah* (Ziua suflatului) — și se referă amîndouă la folosirea șofarului. Rabinii erudiți au adăugat ulterior încă două denumiri — *Iom Hadin* (Ziua judecății) și *Iom Hazikoron* (Ziua comemorării). Totuși, oricît ar părea de ciudat, denumirea de *Roș Hașana* care exprimă mai puțin mesajul spiritual al sărbătorii, denumire menționată inițial în Mișna, a devenit cea predominantă.

Literal, Roș Hașana înseamnă Începutul anului, indicînd prima zi a lunei Tișri. În ziua de Roș Hașana se deschid trei cărți în care sînt notate faptele credinciosului : într-una sînt menționați cei ale căror fapte bune depășesc pe cele rele, în alta cei ale căror păcate cîntăresc mai greu decît faptele bune și în a treia cei ale căror fapte bune sînt absolut egale cu faptele rele. Judecata celor din primul grup, rezolvată favorabil este înscrisă pe loc și pecetluită, după cum cei din categoria următoare primesc un verdict nefavorabil. Cei din cel de al treilea grup, ale căror fapte bune egalează păcatele nu sînt judecați pînă la Iom Kipur, răstimp ce le este acordat spre a se pocăi.

Există, deci, o legătură logică între începutul noului an, judecată și pocăință. Nu e de aceea de mirare că ultima lună a calendarului nostru religios, Elul, a fost consacrată drept o lună a pregătirii și a introspecției. În fiecare dimineață, la terminarea serviciului religios, sunetul șofarului ne amintește că ziua judecății se apropie.

Rabinii ne învață că omul trebuie să se pocăiască în fiecare zi, dar acest lucru se impune cu atît mai mult în preajma unui an nou.

În ajunul zilei de Roș Hașana se obișnuiește ca după serviciul divin de dimineață să se facă o declarație de anulare a oricărei făgăduieli și jurăminte făcute lui Dumnezeu pentru anul care vine. Aceasta ne permite să ne eliberăm de obligația de a îndeplini acele promisiuni pe care le-am făcut pripit, pentru ca ulterior să constatăm că sînt imposibil de îndeplinit.

În modul acesta, înțelepții noștri, cunoscători ai slăbiciunilor omenești, s-au gîndit să ne întipărească în minte că ceea ce ni se cere este fapta, nu doar o intenție sau promisiune. Declarația cu privire la jurăminte, făcută înainte de Roș Hașana are drept scop să determine o schimbare în bine în comportarea oamenilor.

(Continuare în pag. V-a)

MESAJE DE FELICITARE

Din toate părțile lumii continuă a sosi mesaje de felicitare către Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen cu prilejul celei de a 60-a aniversare a nașterii d-sale. Menționăm pe unele dintre ele : Federațiile comunităților evreiești din Republica Populară Polonă, Republica Democrată Germană, Venezuela, Uruguay, Peru. Au trimis, de asemenea, mesaje, d. rabin dr. Max Nussbaum din Hollywood (California), Hyman Bessin, președintele Federației evreiești din Canada, rabinatul comunității din Leeds-Anglia, R. Springer, Consiliul mondial Agudas Israel Șef-rabinul comunității din Leningrad, Avram Haim Lubanov și președintele acestei comunități, Moșe Litunschi.

Cînd a apărut prima gramatică ebraică?

În istoriografia evreiască s-a încetățenit de mult părerea că prima gramatică ebraică a fost întocmită de învățatul gaon din Sura (Babilonia), Saadia ben Iosef (882—942). Spirit enciclopedic, în a cărui personalitate, după cum sublinia Simon Dubnow, „se aflau reunite întreaga cultură laică și religioasă a epocii sale" (*Istoria universală a poporului evreu*, vol. III, p. 102), Saadia ben Iosef s-a aplecat cu un deosebit zel și asupra problemelor de lingvistică, scriind, în arabă, *Cartea despre limbă*, în care așază gramatica ebraică pe un solid postament științific. Penei sale i se mai datorează întîiul lexicon ebraic, traducerea Bibliei în arabă, însoțită de un amănunțit comentariu, renumitul tratat de filozofie religioasă a iudaismului, *Principii de credință și dogme* ș.a.

O serie de fapte puse mai puțin la contribuție pînă acum — aceasta și din cauza caracterului lor lacunar în comparație cu rigoarea documentară a datelor despre Saadia ben Iosef, sumar înfățișate mai sus —, permit acreditarea unui punct de vedere nou, susceptibil să deplaseze data de apariție a primei gramatici ebraice, din secolul al X-lea, cum era îndeobște acceptat prin tradiție, cu aproape un veac mai înainte, în secolul al IX-lea. Punctul de pornire al discuției rezidă, în speță, în informațiile, a căror veridicitate istorică a fost ferm susținută în timpul din urmă, din opera hagiografică *Viața lui Chiril Filozoful*, închinată marelui cărturar, filozof și filolog Constantin-Chiril (827—869), care, împreună cu fratele său Metodie, a pus bazele scrierii și literaturii slave. Potrivit celor relatate în varianta completă a acestei scrieri, în jurul anului 860, Chiril, om de vastă cultură și diplomat cu bogată experiență, a plecat, întovărășit de fratele său Metodie, din Bizanț înspre Hazaria, ca misionar cu însărcinări speciale.

Hazarii, popor de origine turanică, întemeiaseră un stat între Volga și litoralul nord-estic al Mării Negre, unde se învecinau cu Imperiul Bizantin. Ei nu profesau un cult unic, de aceea religiile monoteiste, adoptate de unele pături ale populației, coexistau cu riturile și datinile politeiste, conservate de masele populare. În secolul al VIII-lea, hanul și curtenii au trecut la iudaism, făcînd însă și după acest pas dovada unei desăvîrșite toleranțe față de toate celelalte confesiuni.

Cei doi frați și-au ales ca reședință a activității pe care urmau să o desfășoare pe întinsul teritoriu de dincolo de coasta septentrională a Mării Negre cetatea Chersonesului, situată la extremitatea sud-vestică a anticei Tauride — Crimeea de azi —, pe atunci orașul cel mai nordic al Imperiului. Reprezentînd o importantă ieșire la mare pentru feluritele seminții care populau în acea vreme răsăritul Europei, Chersonesul era un centru comercial deosebit de activ, pe care Bizanțul ținea cu orice preț să nu-l scape de sub dominația sa în vederea stăvilirii neîntreruptelor incursiuni și atacuri la care era supus din partea popoarelor învecinate, orașul se afla sub paza flotei de război, constituind, totodată, sediul permanent al unui strateg — comandant militar învestit cu largi împuterniciri.

Situată la o răscruce de drumuri internaționale, cetatea înfățișa, ca atîtea alte aglomerări umane din marile porturi, un tablou eterogen sub raport etnic, populația sa fiind alcătuită din greci, slavi, hazari, evrei etc.

Șederea lui Chiril la Chersones, unde pulsa o intensă viață culturală, s-a dovedit cît se poate de prielnică pentru lărgirea orizontului său lingvistic. După cum specifică biograful său anonim, aici a învățat el și limba ebraică, probabil cu un învățător iudeu. Date fiind aptitudinile sale, cu totul ieșite din comun, în materie de limbi străine — mai poseda, afară de greacă și slavă, și latina, hazara, araba și altele —, studiul a fost într-așa măsură încununat de succes, încît marele erudit a purces chiar la traducerea în greacă a unei gramatici ebraice.

Astfel pregătit, Chiril s-a îndreptat spre țara hazarilor, unde avea de îndeplinit nu numai o dificilă misiune politică, religioasă și culturală, ci și una diplomatică și militară, foarte delicată: eliberarea din captivitate a oștenilor bizantini căzuți în mîinile hazarilor în cursul nenumăratelor incidente și ciocniri de la hotarul dintre cele două state. Conform textului hagiografic, care atestă reușita demersurilor sale, Chiril a obținut eliberarea a 200 de prizonieri, după care s-a întors la Chersones, iar de acolo la Bizanț, unde-l aștepta o nouă misiune de mare răspundere — de astă dată în Moravia. Cu acest prilej, el a făurit noul său alfabet, special pentru slavi.

Acesta este, în linii mari, contextul istoric în care autorul *Vieții lui Chiril* consemnează expres faptul că filozoful, „ajungînd la Chersones, a învățat limba ebraică și cărțile [în această limbă], a tradus cele opt părți ale gramaticii și astfel a dobîndit mai multă înțelepciune" (cap. VIII). În acest caz, e de presupus că studiosul cărturar dispunea, în secolul al IX-lea, de un compendiu de gramatică ebraică, după care învăța și pe care l-a socotit, prin însuși actul tălmăcirii lui, vrednic de adus la cunoștința contemporanilor săi greci. Întrucît o asemenea scriere n-a mai fost însă semnalată de alte izvoare, unii savanți au pus la îndoială veracitatea aserțiunii conținute în textul hagiografic. Dar chiar dacă învățații ar nega efectiv existența unei gramatici ebraice în secolul al IX-lea, aceasta n-ar fi încă un temei — după cum observă cu dreptate istoricul E. Golubinski — să nu se dea crezare biografului anonim. Teoretic este întru totul cu putință ca, dintre toți evreii, numai cei din Chersones să fi avut, cei dintîi, o gramatică: comunitatea de aici era foarte veche — despre evreii din Chersones se vorbește încă din secolul al IV-lea — și ce e de mirare ca la ei să fi apărut prima gramatică în limba proprie?

Într-o perspectivă mai amplă, în favoarea autenticității textului biografic pledează și considerentul că stăpînirea limbii ebraice nu trebuie văzută ca un fapt pur conjunctural, legat exclusiv de misiunea pe care o avea de îndeplinit Chiril la fruntariile nordice ale Imperiului. În definitiv, ebraica era socotită, alături de greacă și latină, una din cele trei limbi sfinte în care-și putea găsi Scriptura fixare grafică și nu e de crezut că tocmai fondatorul unei noi scrieri, intelectual de elită, cu o aleasă educație laică și teologică, să nu fi fost interesat de a și-o însuși. De altfel, chiar alfabetul conceput de el în plină maturitate creatoare (și care se deosebește esențial de cel cunoscut azi sub numele de chirilic) denotă și unele incontestabile influențe ebraice. Fără a impieta asupra caracterului original al noii grafii, asemenea înrîuriri vin să confirme nu numai că distinsului cărturar nu-i erau străine limba și filologia ebraică, dar și că — așa cum stă mărturie pasajul citat din descrierea vieții sale — s-a preocupat în chip susținut, cel puțin într-o anumită perioadă, de perfecționarea sa în acest domeniu (vezi și Ellis H. Minns, *Saint Cyril really knew Hebrew*, în „Mélanges publiés en l'honneur de P. Boyer", Travaux publiés par l'Institut d'études slaves, II, Paris, 1925, pp. 94—97).

Revenind la articolul lui E. Golubinski, vom nota că alte supoziții ale sale izvorăsc dintr-o interpretare prea liberă și deci inevitabil subiectivă, dacă nu chiar arbitrară, a cuvintelor biografului. Astfel, pornind de la faptul că în vechea slavă verbul care însemna „a traduce" avea și accepția de „a expune", el lansează presupunerea hazardată că, în realitate, Chiril ar fi redactat, pentru uz personal, un conspect de gramatică, din dorința de a-și sistematiza cunoștințele de ebraică, și, spre ușurința învățării, le-ar fi expus de la bun început pe opt rubrici, atîtea cîte părți de vorbire erau în greacă, limba în care scria

Alți cercetători, dimpotrivă, opinează pentru înțelegerea cît mai aproape de text a faptelor zugrăvite aici. Într-o carte recent apărută, *Chiril și Metodie — adevărul despre făuritorii scrierii bulgare și slave*, Sofia, 1969, prof. Emil Gherghiev, membru corespondent al Academiei bulgare de Științe, relevă nu numai însemnătatea consemnării documentare, în pasajul cu pricina, a primei tălmăciri dintr-o limbă străină efectuate de Chiril, dar chiar ajunge să o identifice cu un monument de limbă vechi slav tradus din greacă, *Despre cele opt părți de vorbire*, a cărui paternitate n-a fost pînă în prezent stabilită.

O primă problemă care se pune aici este aceea a flagrantei disproporții dintre numărul părților de vorbire distinse în slavă, respectiv în greacă, pe de o parte, și în ebraică, pe de alta. Fapt e că vechile gramatici ebraice, ca și cele arabe, deosebeau nu mai mult de trei părți de vorbire. Bunăoară, în cea mai veche gramatică ebraică tipărită care ne-a fost accesibilă, aceea în latinește a lui Michael Neander, *Sanctae linguae Hebraeae Erotemata* „Chestionar de limba sacră ebraică" (adică în care tratarea este fragmentată, din rațiuni didactice, pe întrebări și răspunsuri), Basel, 1556 (la Biblioteca Academiei, sub cota I 532467), la întrebarea „Cîte părți de vorbire sînt în ebraică?" răspunsul este „Trei: numele [unde intră la un loc substantivul și adjectivul, verbul și „mila" [acesta e chiar termenul ebraic pentru „cuvînt" !], prin care se înțeleg părțile de vorbire nedeclinabile, precum și pronumele" (p. 63).

Acest vădit și — la prima vedere — insurmontabil decalaj numeric nu înseamnă totuși că încercarea de a depista ecouri, fie și îndepărtate, ale gramaticii ebraice în scrierea menționată sînt din capul locului sortite eșecului. Admițînd că traducerea din greacă în slavă a acestei gramatici a fost întreprinsă, laolaltă cu a altor scrieri ale lui Chiril, chiar de fratele său Metodie — ceea ce e foarte probabil —, adică tot în secolul al IX-lea, devine limpede că în intervalul de cinci secole, cîte despart versiunea inițială de cele mai timpurii copii existente, nici una mai veche de secolele XIV—XV, generațiile de copiști care s-au interpus și care n-au mai cunoscut ebraica au putut proceda la tot felul de modificări, involuntare sau cu bună știință, adăugiri sau amputări, substituții de termeni sau de întregi alineate ș.a.m.d., de natură a face de nerecunoscut originalul slav. Observatorului atent nu-i vor scăpa totuși o serie de detalii semnificative, care îngăduie într-adevăr schițarea unor filiații, nu doar pe calea deducției abstracte, ci prin referiri concrete la text, între gramatica ebraică și cea slavă. Așa, cele opt părți de vorbire enumerate în preliminariile scrierii analizate sînt cele din greacă, traduse fidel în slavă: numele, verbul, participiul, articolul, pronumele, prepoziția, adverbul, conjuncția. Lucru curios, însă, scrierea se ocupă numai de patru dintre ele: numele, verbul, participiul și pronumele. E de remarcat faptul că, în pofida eforturilor depuse, nu s-a descoperit prototipul grecesc care să fi slujit drept model pentru versiunea slavă în discuție. Dar nu numai atît. Multe din clasificările și rubricile acestei gramatici nu seamănă cu cele uzuale în tradiția gramaticală greacă, ceea ce i-a determinat pe diverși specialiști să conchidă că prezumtivul original grecesc avea o structură neobișnuită, sensibil deosebită de cea a altor opere similare. Vechimea tălmăcirii slave este atestată și de arhaismele conservate în ciuda neîngrăditelor intervenții modernizatoare ale copiștilor într-un text rămas pînă la urmă anonim și deci lipsit de caracter sacrosanct. Imixtiunea acestora rezultă, bunăoară, din folosirea ca exemple a unor nume proprii tipic slave (care nu puteau figura în versiunea grecească și probabil nici în traducerea slavă inițială), precum Miloș, Dragoș, Dragomir etc. Confruntați la tot pasul cu elementele unei limbi radical deosebite de a lor proprie, copiștii nu s-au dat în lături să „completeze" sau să „corecteze" diferite enunțuri sau formulări gramaticale. Drept consecință, s-a ajuns la un text hibrid, nu rareori obscur, inconsecvent în tratare, abundînd în contradicții, omisiuni, afirmații nefundate, repetiții de tot felul.

Cît despre titlul scrierii slave, el are caracter tehnic, în sensul că se atribuia — conform tradiției gramaticale grecești, care-și trage obîrșia de la Dionisos Tracul — oricărei lucrări de gramatică, indiferent dacă în cuprinsul ei erau sau nu prezente opt părți de vorbire. Este demn de notat, în legătură cu aceasta, că o veche copie de redacție sîrbească a scrierii pomenite se încheie cu cuvintele „Și aceasta deci pînă aici", ca și cum grămăticul ar fi simțit că expunerea nu poate fi socotită terminată numai cu patru părți de vorbire. De altfel, dacă înglobăm participiul în sfera verbului, conform definiției din text a participiului ca formă în ultimă instanță verbală („Participiul este un verb care are categorii și din partea verbului, și din partea numelui"), numărul părților de vorbire se restrînge la trei, ca în vechile gramatici ebraice. Operația de reducere, deși perfect motivată, nu e totuși obligatorie, căci s-ar fi putut foarte bine ca originalul ebraic pe care-l va fi cercetat Chiril să nu se fi inspirat după principiile care l-au călăuzit, mai tîrziu cu un veac, pe Saadia ben Iosef. Cu aceasta însă părăsim, în favoarea purei speculații, terenul faptelor. Oricum, teza existenței unei gramatici ebraice în secolul al IX-lea pe meleaguri nu prea depărtate de ale noastre — în sprijinul căreia vor mai trebui desigur aduse noi probe, alături de cele invocate mai sus — promite să pună într-o lumină nouă istoria evreilor din răsăritul Europei, aportul lor la cultura iudaică și universală a epocii.

W. SOLOMON

SUCCESUL UNUI SCRIITOR

Lucrările umoristului israelian Efraim Kișon se află în permanență pe lista bestselerilor din Republica Federală a Germaniei. Cele cinci cărți publicate pînă acum in editura Deutsche Taschenbuch Verlag, s-au vîndut în peste 1,6 milioane exemplare. Ultima sa carte „Judecata lui Solomon, instanța a doua" a fost tipărită în 75 000 exemplare de editura Langer Müller.

UZINA DE STRUNGURI DE LA TÎRGOVIȘTE

La Tîrgoviște, pe platforma industrială a orașului, a intrat parțial în funcțiune și a început să producă primul mare obiectiv industrial: uzina de strunguri. Intrată în producție la termenul planificat, cu capacitatea de 2 500 strunguri convenționale, uzina din Tîrgoviște va fabrica strunguri paralele, revolver, semiautomate și automate, mono și multiax, atît pentru echiparea industriei naționale, cît și pentru export.

La sfîrșitul acestui an este prevăzută să intre în funcțiune o a doua capacitate, tot de 2 500 strunguri convenționale. În anul 1974, uzina va lucra cu o capacitate anuală de 9500 strunguri convenționale.

PRIMUL CARBONIER ROMÂNESC DE 15 000 TDW

La Șantierul naval din Galați a fost lansat la apă primul carbonier de 15 000 tdw, cea mai mare nevaă de acest fel construită în țară. Aceasta este cea de-a treia navă lansată de la cala pentru nave mari și a opta de la începutul anului.

Într-un viitor apropiat se vor realiza aici nave de 25 000 tdw și chiar și de tonaj mai mare.

65 000 DE AUTOTURISME

De pe banda rulantă a uzinei de autoturisme de la Pitești a coborît recent cel de-al 65 000-lea autoturism „Dacia". Evenimentul a fost celebrat de către muncitorii și tehnicienii acestei tinere uzine, care are doar vîrsta de 4 ani.

FOLCLORUL ROMÂNESC

Ansamblul folcloric „Junii Sibiului" a prezentat la Amsterdam un spectacol de cîntece și dansuri populare din toate zonele țării. Publicul olandez a răsplătit cu îndelungi aplauze înalta ținută artistică a interpretării dansului românesc.

ELECTRIFICAREA SATELOR

S-a încheiat electrificarea satelor în județul Botoșani. Pe actualul teritoriu al județului, în anul 1950 erau electrificate doar 2 localități rurale. Astăzi numărul lor a ajuns la 304 iar cel al abonaților din mediul sătesc se ridică la aproape 25 000.

FABRICA DE MATERIALE IZOLATOARE

În tînăra zonă industrială a orașului Vaslui a intrat în funcțiune fabrica de materiale izolatoare cu prima ei capacitate — secția dialit — obiectiv important în cadrul planului.

CĂRȚI ROMÂNEȘTI ÎN JAPONIA

Fondul de cărți românești din Biblioteca națională a Dietei japoneze a fost îmbogățit cu încă aproximativ 300 de volume, donate de Centrala cărții din România, prin intermediul ligii UNESCO pentru artă și cultură din Japonia. În cursul ceremoniei organizate cu acest prilej, președintele bibliotecii a mulțumit pentru donație și a exprimat convingerea că ea constituie o contribuție valoroasă la adîncirea înțelegerii și prieteniei între popoare.

ROŞ HAŞANA 5733

Păcatul şi pedeapsa în credinţa noastră

Din moment ce noi îl considerăm pe D-zeu rege şi tată al oamenilor cărora El le-a proclamat voinţa sa divină, fiecare crimă, fiecare păcat este, în mod automat, considerată ca o revoltă împotriva lui D-zeu-regele, ca o ofensă adusă Tatălui, ca o respingere a jugului divin sau ca o tentativă de înlăturare a prezenţei lui D-zeu.

Talmudul şi Midraşimii conţin nenumărate referiri la caracterul păcatului în iudaism. În mod conştient sau inconştient, ele se bazează toate pe tendinţa pe care o avem de a considera toate păcatele ca fiind — în mod esenţial — o formă de idolatrie. Marele domeniu al păcatelor de ordin sexual este aproape întotdeauna ascuns ochilor oamenilor; dar persoana adulteră dovedeşte prin faptele sale că şi ea se consideră la adăpost de privirea scrutătoare a lui D-zeu. Fiecare gest indecent, orice gînd necurat intră în categoria adulterului. (Berahot 12 b).

Talmudul atrage atenţia că orice prejudiciu adus bunurilor sau onoarei aproapelui nostru este asemănător cu crima. Acela care fură, fie chiar şi cea mai mică sumă, vecinului său este asemenea aceluia care îi ia viaţa (Baba Kama 119 a). Dacă luarea de camătă e considerată pe acelaşi plan cu crima, faptul nu surprinde pe nimeni. În concepţia poporului, cămătarul a fost totdeauna considerat ca o lipitoare.

Acel ce se lasă cuprins de patimi este de asemenea considerat ca idolatru. Orgoliul nu este decît o formă particulară a idolatriei de sine. „D-zeu nu poate accepta pe acela care este orgolios şi vanitos" (Psalmi 101.5). În acelaşi sens comentează înţelepţii pasajul din Deuteronom 15.9. Cel ce nu se arată milostiv este asemuit cu un idolatru care scutură jugul legii divine.

LUPTA DRAMATICĂ ÎNTRE DOUĂ PORNIRI OPUSE

Sufletul trăieşte exclusiv în D-zeu şi prin D-zeu. Păcatul îl separă pe om de D-zeu şi îl ucide. Păcătosul recidivist este considerat „mort".

O greşală întîmplătoare nu poate, bineînţeles, să fie considerată ca o respingere a lui D-zeu. Este însă un indiciu care deschide calea unei abateri deliberate şi, prin urmare, unei greşeli foarte reale.

Lupta psihologică constantă între diversele tendinţe ale sufletului omenesc traduce în realitate conflictul dintre cele două tendinţe, răul şi binele. În chip destul de ciudat, inima este uneori identificată cu inclinarea către rău.

Aceasta este departe de adevăr. Inima, ca atare, este la fel de importantă ca orice altă parte a corpului. Problema hotărîtoare este de a şti ce anume domină inima.

Conform tendinţei din hagada (interpretare omiletică) de a personifica totul, inclinarea spre rău devine Satana sau, aproape întotdeauna, îngerul morţii. Este denumit: „cel rău, necircumcisul, impurul, inamicul, piatra ascunsă în inima omului" (Suca 52 a). Caracterul său esenţial este descris ca fiind acel al unui ispititor şi seducător. El cunoaşte arta linguşirii. Mai întîi apare ca un modest călător în trecere, apoi devine invitatul binevenit, pentru ca în cele din urmă să se instaleze ca fiind singurul stăpîn al casei. (Suca 52 b). La început este slab ca o femeie, apoi e puternic ca un bărbat (Midr. Raba Gen 22,6). El utilizează toate formele de seducţie. Apare îngrijorat de bunăstarea familiei: La ce bun să fiţi caritabili şi să vă micşoraţi bunurile? Daţi-le mai curînd copiilor voştri decît străinilor" (Midr. Raba Ex. 36,3). Ba chiar face apel la vanitatea omului: „D-ta eşti o personalitate prea onorabilă ca să-l viziteţi pe un sărman nenorocit". În ultimă instanţă, el face apel la îndurarea divină: „Păcatul nu vă va pricinui nici o pagubă; D-zeu vă va ierta cu siguranţă" (Haghiga 16 a).

Rolul tendinţei spre rău ca o creaţie divină nu trebuie să-i ducă pe oameni la concluzii false: Omul trebuie să domine această înclinare (Gen. 4,7). E o armă pe care omul trebuie s-o înfrunte aprig pentru a învinge. Cu toate că el posedă libertatea şi posibilităţile necesare pentru a ieşi victorios din această luptă, omul are o teamă profundă înrădăcinată în propria sa slăbiciune şi în lipsa de ajutor faţă de forţa seducţiei. Dacă totuşi învingem, aceasta o datorăm numai asistenţei divine, care nu ne abandonează niciodată. Nenumărate exemple se găsesc în Biblie, Talmud şi în literatura religioasă, unde se pune accentul pe ajutorul lui D-zeu, care fortifică inimile noastre şi ne păzeşte de manevrele ipocrite ale tendinţei spre rău.

BUNĂTATEA DIVINĂ

Apelurile noastre către bunătatea divină se sprijină adesea pe faptul că însuşi D-zeu este răspunzător de existenţa înclinării omului spre rău. Moşe şi Elie au invocat acest fapt în rugăciunile lor în favoarea unui Israel ce a păcătuit (Berahot 32 a). După cum se menţionează în Talmud (Suca 52 b), D-zeu regretă sincer crearea tendinţei spre rău, care urmăreşte în special să-l facă pe om diferit de creaturile cereşti (care nu cunosc păcate, nici patimi) şi care îl fac capabil, graţie liberului arbitru cu care l-a înzestrat, să se ridice la un nivel superior fiinţelor cereşti.

Căci liberul arbitru este una din axiomele fundamentale ale existenţei omeneşti. Bunătatea divină este totdeauna gata să vină în ajutorul aceluia care e ferm hotărît să se căiască. (Suca 52 b). Impresionanta descriere de mai jos arată eforturile necontenite ale lui D-zeu de a bara drumul răului:

Patru porţi duc spre drumul răului. Fiecare dintre ele este păzită de 7 gardieni, patru în interior, trei în exterior. Gardienii care se află în exterior sînt îngerii bunătăţii. Dacă un om încearcă să treacă prin prima uşă, trei îngeri se apropie şi îi spun: „Pentru ce vrei să intri? Ascultă de noi şi căieşte-te!" Cînd se apropie de cea de a doua uşă, ei îi spun: „Să nu treci peste această a doua intrare: de ce te abaţi de la preceptele Torei şi te porţi în aşa fel încît toată lumea te consideră trădător şi te evită?". Cînd ajunge la cea de a treia ei îi spun: „Pentru ce vrei tu să fii şters din cartea vieţii? Ascultă-ne pe noi şi căieşte-te!" La cea de a patra uşă, în sfîrşit ei proclamă: „Tu nu ai ascultat pînă acum: cu toate acestea D-zeu încă este gata să te ierte". Dacă îi ascultă, e salvat. Dacă nu, e vai de el şi de scarta lui. (Pirke R. Eliezer cap. 15).

ISPĂŞIREA

Iată pe scurt punctul de vedere iudaic despre păcatele oamenilor, motivele care le determină şi mijloacele de a le evita. Orice păcat presupune, în mod necesar, o ispăşire, orice crimă se cere pedepsită. Aceasta e pusă în lumină prin Midraşul care urmează: Fu întrebată înţelepciunea: Care trebuie să fie pedeapsa celui care a păcătuit? Înţelepciunea răspunse: „Nenorocirea îl va urmări pe cel care a păcătuit". (Prov. 13, 21). Profeţii, întrebaţi la rîndul lor, au răspuns: „Sufletul care a păcătuit trebuie să moară". Consultată, Tora spuse: „Să aducă o ofrandă de ispăşire şi i se va ierta". În cele din urmă, a fost întrebat D-zeu, care a răspuns: Să se căiască şi i se va ierta".

Schimbarea faţă de ordinea obişnuită urmată de Talmud atunci cînd e urmărită o idee din Biblie indică o gradaţie intenţionată în definirea „ispăşirii". Nu pentru că diferitele răspunsuri s-ar contrazice reciproc. Fiecare cuvînt din Tora este la fel de sacru pentru înţelepţii noştri. Talmudul şi Midraşul cuprind discuţii lungi asupra tuturor formelor ispăşirii şi fiecare dintre ele îşi are locul său în viaţa omului. Midraşul diferă numai prin aceasta: ne aduce bazele pentru evaluarea diverselor forme de ispăşire. Înţelepciunea — inteligenţa naturală şi experienţa — ne învaţă că orice bucurie creată prin păcat trebuie ispăşită prin suferinţă. Profeţii, care pretind omului o pietate extremă în relaţiile sale cu D-zeu, văd în fiecare apostazie o crimă ce nu poate fi ispăşită decît prin moarte. Tora, înlocuind-o prin sacrificiu, înlocuieşte moartea printr-o jertfire de sine totală faţă de D-zeu. Dar dacă prinosul impus nu poate fi dat, D-zeu se mulţumeşte şi cu hotărîrea intimă a omului de a abandona păcatul, exprimînd aceasta printr-o sinceră căire.

Apare logic că ispăşirea unui păcat nu poate fi obţinută decît reparînd sau ştergînd pe cît posibil consecinţele acelei greşeli sau condiţiile pe care le-a creat. Astfel, nici o ispăşire, orice ar fi forma sa, nu va fi efectivă, dacă e vorba de violarea drepturilor altuia, atîta timp cît drepturile respective nu vor fi restituite. (Yoma 8, 8).

(Continuare în pag. 4-a)

SUNETUL ŞOFARULUI

În timpurile străvechi ritualurile principale de Roş Haşana erau sacrificiile speciale din Templu şi ascultarea sunetului Şofarului. De aceea se poate uşor înţelege de ce, în timpul lui Philo din Alexandria (20 î.e.n. — 40 e.n.) Roş Haşana era denumită *Hag Haşofaret*, sărbătoarea şofarului. În această zi, îndatorirea principală este ascultarea şofarului.

Şofarul este cel mai vechi instrument de suflat. După cum ne arată Biblia, din el s-a suflat la darea tablelor legii. Deşi Biblia, mai ales Psalmii se referă la numeroase instrumente muzicale şi există indicii ale unei culturi muzicale dezvoltate, totuşi, evreii din timpurile străvechi au preţuit de-a lungul vremurilor cel mai mult şofarul.

Şofarul se face de obicei dintr-un corn de berbec. Pot fi însă utilizate coarnele oricărui animal caşer — cu excepţia celor de taur, care ar putea aminti de episodul cu viţelul de aur.

După ce extremitatea cornului a fost îndepărtată, se scobeşte un canal cilindric îngust, în continuarea golului natural al cornului. Apoi cornul este încălzit, direct la foc sau cufundat în apă fierbinte pentru a-l face pliabil, întins şi ajustat cu grijă. Partea largă se taie, cea îngustă este golită uşor pentru a forma un muştiuc, lărgind cu forţa, la căldură, marginea tăiată a extremităţii. Marginile sînt apoi frecate pînă se netezesc, iar exteriorul este netezit prin răzuire.

Rezultatul obţinut este un obiect în formă de con, mai mult sau mai puţin oval, care începînd printr-un tub îngust, curbat, neted, se lărgeşte în formă aproximativ parabolică. Atunci cînd se suflă în şofar, el produce un sunet adînc, pătrunzător cu o varietate limitată de tonuri.

De Roş Haşana se folosesc trei feluri de sunete. *Tekia* este un sunet lin, continuu, care exprimă bucurie, satisfacţie; *terua* reprezintă un minimum de nouă sunete stacato, indicînd frămîntare şi mîhnire; *şevarim* — trei sunete scurte, le uneşte pe celelalte două. În total se suflă în şofar de o sută de ori în fiecare din cele două zile de Roş Haşana.

Biblia enumeră şi alte ocazii cînd se suna şofarul în timpurile străvechi. El era folosit pentru a atrage atenţia atunci cînd se făceau comunicări importante sau cînd se petreceau evenimente de interes naţional. În numeroase ocazii se sufla din şofar pentru a se exprima bucuria, entuziasmul sau exaltarea religioasă.

Se sufla din şofar pentru a se anunţa Şabatul, luna nouă sau începutul sărbătorilor, precum şi pentru a comunica începutul unui post. Se sufla din şofar pentru a avertiza poporul împotriva unor dezastre naturale care ameninţau, ca valuri de lăcuste, inundaţii etc. sau invazia unor oşti străine. Sunetele solemne ale şofarului serveau ca să anunţe temutul *Herem* (excomunicarea); sosirea unui cortegiu funebru era de asemenea anunţat prin sunete de şofar. Ungerea unui nou rege era comunicată poporului prin sunete de şofare, din vîrful munţilor înalţi.

Potrivit tradiţiei, sosirea lui Mesia va fi precedată de profetul Eliahu, care va suna din marele şofar. Această tradiţie a fost exprimată în arta evreiască de numeroase ilustraţii din Hagadot şi din alte manuscrise şi cărţi tipărite de la începutul evului mediu. Ele îl înfăţişau pe Mesia călare pe asin, apropiindu-se de zidurile Ierusalimului, Profetul Eliahu merge înaintea lui, suflînd din şofar.

În arta evreiască din antichitate, şofarul apare pe mozaicul vechilor sinagogi, pe lămpi de ulei din ceramică, pe vechi sigilii, inele, amulete şi pietre funerare.

Prima înfăţişare a şofarului cunoscută pînă acum apare pe capitelul unei sinagogi (din secolul I. e.n.) din Kfar Nahum (Capernaum). În ruinele sinagogii din secolul al V-lea de la Bet Alfa şi Hamat Tiberias şi în cîteva alte sinagogi din vechea ţară a Israelului şofarul apare ca un simbol religios-naţional.

În catacombele din Roma, la Monteverde şi Vigna Randanini 12 morminte şi un sarcofag poartă imaginea unui şofar. În catacombele din Torlonia, şofarul apare de trei ori. În alte părţi ale Italiei există zece pietre funerare decorate cu un şofar. Un număr de 9 pahare de aur descoperite în morminte vechi — despre care se crede că ar fi fragmente din vechi cupe de Kiduş — înfăţişează şofarul.

Deşi Biblia menţionează adesea şofarul, ea nu explică şi semnificaţia lui. Totuşi, numeroşi înţelepţi erudiţi s-au ocupat de această chestiune.

Philo din Alexandria crede că sunetul şofarului evocă darea Torei cînd „sunetul cornului răzbătea şi clocotea puternic". (Exodul, XIX, 19).

Maimonide considera sunetul şofarului drept un apel la credincioşi de a se trezi din letargia lor spirituală şi de a folosi din plin liberul arbitru cu care omul este înzestrat, pentru a alege calea lui Dumnezeu şi a Torei. Aceasta este negarea categorică a ideii de predestinare.

După Saadia Gaon, există multe alte temeiuri pentru care se suflă din şofar. De Roş-Haşana, cînd în mod tradiţional se celebrează crearea lumii, şofarul proclamă din nou suveranitatea Creatorului. Sunetul şofarului anunţă cele zece zile de penitenţă care încep de Roş-Haşana şi culminează de Iom-Kipur, ziua judecăţii şi totodată amintesc de revelaţia de pe Sinai.

Saadia Gaon mai crede că glasul şofarului aminteşte avertismentele şi îndemnurile profeţilor ale căror vorbe sînt comparate cu sunetele şofarului. El aminteşte de asemenea de chemările la luptă atunci cînd duşmanul a atacat şi distrus templul din Ierusalim.

Dar mai important este faptul că şofarul aminteşte de *Akeda*, legarea lui Iţhak, care a fost gata să-şi jertfească viaţa pentru preamărirea numelui lui Dumnezeu.

După Saadia Gaon, sunetul şofarului este destinat să inspire teamă şi veneraţie faţă de Dumnezeu. Din punct de vedere escatologic, şofarul vesteşte înfiorătoarea zi a judecăţii. Sunetele lui reafirmă credinţa în învierea de apoi.

După cum am mai arătat, se pot confecţiona şofarot din coarnele oricărui animal caşer, cu excepţia taurului. Totuşi, coarnele de berbec sînt preferate, datorită legăturii simbolice dintre berbec şi *Akeda* (Sacrificarea de către Abraham a lui Iţhak). În regiunile unde berbecii nu sînt uşor de găsit, se folosesc coarnele celor mai felurite animale; în nordul Africii, de pildă, ibexul. În alte părţi din nordul şi nord-estul Africii, diferite soiuri de antilope, mai ales elanul, furnizau coarne pentru şofarot. Evreii din Aden şi din Iemen preferau coarnele răsucite ale unui soi de antilopă rară şi sfioasă, originară din regiunile cu păduri dese ale Etiopiei şi ale Indiei. Coarnele acestor animale ajung pînă la un metru şi jumătate lungime, şi procură şofarele cele mai lungi, mai pitoreşti şi cu sonoritate puternică. În unele locuri din Asia Mică erau preferaţi cerbi cu coarne scurte şi curbate, pe cînd în Australia sînt apreciate coarnele curbate ale oilor merinos. Şi astăzi, unii producători de şofarot din Israel importă din Australia mari cantităţi de coarne de oi merinos pentru a satisface cererea de asemenea şofarot. Folosind o tehnică variată mai ales în timpul fasonării acestora, producătorii reuşesc să confecţioneze şofarot cu aspect asemănător, dar care produc sunete de nuanţe deosebite. În acest mod sînt respectate tradiţiile specifice ale diferitelor comunităţi. Evreii orientali, de pildă, preferă sunete joase, solemne; evreii askenazi vor şofarot care produc sunete ascuţite care exprimă o rugă fierbinte.

MICHAEL KANIEL

INFORMAŢII

TEMPLE ŞI SINAGOGI DIN BUCUREŞTI

În perioada sărbătorilor anului nou 5733, în Bucureşti vor funcţiona următoarele temple şi sinagogi : Templul coral — str. Sf. Vineri 9 ; Sinagoga Mare — str. Vasile Adamache ; Templul Spaniol — str. Banu Mărăcine ; Sinagoga Malbim — str. Bravilor ; Templul Unirea Sfîntă — str. Mămulari ; Sinagoga A. B. Zissu — str. Mămulari ; Sinagoga Bet Hamidraş vechi — cal. Moşilor ; Templul Voinţa — str. Taras Sevcenko 7 ; Templul Eşua Tova — str. Atena ; Templul Reşit Daat — str. Antim 13 ; Sinagoga Aizic Ilie — str. Vinători ; Sinagoga Hevra Tilim — calea Griviţei ; Sinagoga Baron Hirsch — str. Bradului ; Templul Tinichigiilor — str. Vasile Cirlova nr. 3 ; Sinagoga Ajutorul — str. Andrei Birsan 8 ; Sinagoga Credinţa — str. Vasile Toneanu ; Sinagoga Paşcaner Klaus — str. general Florescu ; Zihron Iacob — str. Poteraş ; Poalei Ţedek — str. Cantemir.

Coreligionarii sint rugaţi a-şi rezerva din timp jeţurile pentru sărbători.

■ ■

Predicile de Roş Haşana 5733 ale Eminenţei Sale

Sîmbătă 9 septembrie a.c. ora 10,30 Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen va rosti la templul coral din Bucureşti (str. Sf. Vineri 9), predica despre : *„Akeda"*.

În aceeaşi seară, la ora 18,30 la templul sefard (spaniol) din str. Banu Mărăcine, va rosti predica : „Anul nou — popas de reculegere".

Duminică 10 sept. ora 11,30 la templul coral, predica : „Şofarul — mesaj de la creaţie la vremurile mesianice".

Duminică 17 sept. ora 18, in cadrul serviciului divin de Kol Nidre, Eminenţa Sa va vorbi la templul coral despre „Regăsirea cu Dumnezeu".

Luni 18 sept., ora 11,30, la templul coral, va rosti predica de Izkor.

DE LA TEMPLUL CORAL

Comitetul templului coral invită enoriaşii să-şi reţină din vreme jeţuri in vederea sărbătorilor de toamnă 5733. Reţinerile se fac la cancelaria templului, care funcţionează zilnic intre orele 9—13 şi 16—19.

■ ■

PREDICĂ DE ŞABAT ŞUVA

Sîmbătă 16 septembrie a.c., orele 10 dimineaţa, Eminenţa Sa d. Şef-rabin dr. Moses Rosen va rosti la sinagoga Malbim din str. Bravilor tradiţionala predică (Deraşa) de Şabat Şuva.

■ ■

RUGĂCIUNEA KOL NIDREI

Rugăciunea Kol Nidrei va incepe anul acesta in toate sinagogile şi templele la ora 18.

■ ■

ETROGIM PENTRU SUCOT

Comunităţile precum şi coreligionarii doritori a-şi procura *Arba Minim* (fructele rituale pentru Sucot) sint invitaţi a se adresa Federaţiei Comunităţilor Evreieşti Mozaice pînă la data de 7 septembrie a.c.

■ ■

Cursurile de Talmud Tora

Comunitatea evreilor mozaică din Bucureşti anunţă că la 3 septembrie a.c. reîncep cursurile la Talmud Tora.

Înscrierile şi reînscrierile se fac zilnic la sediul comunităţii, din str. Sf. Vineri 9.

■ ■

Hevra Şas

Simbătă 2 sept. a.c. Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen va ţine cursul talmudic, implinind Sium, încheierea studiului tratatului Beitza, la Hevra Şas (sinagoga A. B. Zisu, din str. Mămulari). Eminenţa Sa va oferi apoi o masă tradiţională „Saloş Seudot" în amintirea părintelui său, marele gaon rabi Abraham Leib Rosen, al cărui *Iahrzeit* va fi a doua zi de Roş Haşana.

Profesor doctor docent Marcu Cajal

A încetat din viaţă în virstă de 86 de ani prof. dr. docent Marcu Cajal, medic erudit, unul din primii pediatrii din ţară, distins cărturar, dascăl şi om de bine.

Născut la 14 octombrie 1885 în comuna Suliţa (jud. Botoşani), a absolvit Facultatea de Medicină din Bucureşti în 1912. A parcurs toate treptele ierarhice medicale, distingîndu-se in toate funcţiile ocupate. Ca medic secundar, medic primar şi apoi medic şef a funcţionat şi 29 de ani la spitalele „Caritas — Noua Maternitate" unde a creat o adevărată şcoală. În 1930 devine docent de terapeutică infantilă la Facultatea de Medicină din Bucureşti, iar in 1947 profesor de Clinică Pediatrică şi de Puericultură la Institutul Medico-Farmaceutic din Bucureşti, funcţie in care rămine pină la pensionare.

A publicat numeroase manuale şi monografii de specialitate (în colaborare cu M. Manicatide primul tratat românesc de terapeutică infantilă), distinse cu două premii ale Academiei Române şi cărţi de popularizare a ştiinţei „Cartea mamelor", „Puericultură practică" etc.) În 1948 este ales membru de onoare al Academiei de Medicină din România.

A fost membru la numeroase societăţi ştiinţifice din ţară şi străinătate ; a făcut parte din conducerea societăţii de pediatrie din România.

Paralel cu activitatea profesională şi ştiinţifică a desfăşurat o binecuvintată activitate obştească. În timpul celui de al doilea război mondial a organizat şi condus la spitalul „Caritas — Noua Maternitate" o şcoală pentru studenţii in medicină excluşi din Facultatea de Medicină, ca urmare a legiuirilor rasiale.

Prin dispariţia sa medicina a pierdut un valoros cadru, exemplu de conştiinciozitate, probitate şi dăruire, iar obştea noastră pe unul din fiii ce i-au făcut cinste.

DECESE

În perioada 26 iulie — 25 august 1972, în cimitirele Comunităţii evreilor din Bucureşti au fost înhumate următoarele persoane :

Cohn Marcu (77 ani), str. Buzeşti 59 ; Levi Matilda (85), Toamnei 94 ; Cohen Gentila (91), Oiţelor 22 ; Grauenfels Edith (70), Bd. Mărăşeşti 49 ; Isac Hana Mehle (89), Bd. Mărăşeşti 42 ; Kiczales David (79), Călăraşi 57 ; Iancu Rebeca (74), Bradului 16 ; Braunstein Herman (66), Dimitrov 95 ; Dinman Leia (77) Bd. Magheru 29 ; Silberman Moritz (81), Cernica 5 ; Schechter Strul (81), Intr. Caragiale 8 ; Goldrig Frederica (69), Aurel Vlaicu 68 ; Feldman Hana (87), Piaţa Kogălniceanu 8 ; Aznavorian Victoria (73) calea Victoriei 101 ; Adania Clara (86), Ţepeş Vodă 15 ; Solonicoff Solomon (66), Cezar Boliac 5 ; Burstin Smil (80), Ispirescu 1 A ; Mozis Avram (87), Olimpului 43 ; Glasberg Ancel (80), Moşilor 88 ; Davidovici Matilda (81) Bd. Muncii 100 ; Anghelescu Alta (65) Mircea Vodă 62 ; Braunstein Malca (58), Popa Nan 145 ; Weinfeld Mali (76) Rahovei 106 ; Edelstein Wilhelm (71), Sf. Ion Nou 12 ; Meierovici Roza (92), Spătarului 24 ; Zaliski (Zalesch) Clara (78), Sf. Ion Nou 12.

Comunitatea Evreilor Mozaică Dorohoi anunţă cu regret încetarea din viaţă a lui CURS MARCU fost preşedinte al comunităţii noastre.

Îi vom păstra neştearsă amintirea.

AL HET...

Păcatul şi pedeapsa în credinţa noastră

(Urmare din pag III-a)

Cele mai importante instituiri ale Torei în materie de ispăşire sînt jertfele de Yom Kipur. Executarea voinţei divine este ideea de bază a tuturor sacrificiilor.

Vestmintele marelui-preot sînt mijloace de ispăşire, fiecare ornament avînd un rol specific (Zevahim 89 b). Masa la care sînt hrăniţi cei săraci înlocuieşte acum altarul (Berahot 55 a). Studierea Torei şi practicarea carităţii au dat nenumărate dovezi de sprijinul pe care acestea îl aduc în materie de ispăşire. Ele au eliberat pe Abaya şi Raba de ameninţarea care îi apăsa, cît şi pe descendenţii marelui-preot Heli (Roş Hasana 18 a).

Moartea şi suferinţele sînt de asemenea forme de ispăşire. Ascetismul şi suferinţele pe care şi le autoimpune cel ce a păcătuit pot lua locul ofrandelor (Berahot 12 a). Chiar şi suferinţele involuntare servesc drept ispăşire. „Cel atins de lepră este asemenea unui altar mobil" (Berahot 5 b). Suferinţele sînt cu adevărat considerate deasupra sacrificiilor, ca mijloc de ispăşire. Sacrificiile pot fi cumpărate cu bani, pe cînd suferinţele îl afectează pe individ în întregime.

Rolul suferinţei ca mijloc de ispăşire nu se reflectă numai asupra persoanei respective. Cei drepţi, ale căror suferinţe nu corespund, desigur, vreunui păcat real ; copiii care nu pot fi consideraţi vinovaţi, ispăşesc păcatele altor persoane (Isaia 58, 12). Ei suferă şi mor pentru greşelile obştei. Motivul este, fără nici o îndoială, ideea iudaică fundamentală de „arevut", corespunzător faptelor aproapelui nostru. Moartea celor pioşi e ispăşire (Moed Katan 28 a). La fel şi în privinţa copiilor. Într-o zi, înaintea revelaţiei de pe Sinai, ei au fost acceptaţi de D-zeu ca singurii chezaşi valabili ai fidelităţii lui Israel. De aceea sînt şi ei răspunzători pentru întreaga obşte.

CĂINŢA

E clar că aceste diferite forme de suferinţe prin care ispăşim pentru alţii nu-l eliberează pe individ de îndatoririle sale şi nu-l pun la adăpost de pedeapsa care i se cuvine. Ele au, mai mult sau mai puţin, analogie cu preceptul biblic după care întreg poporul poartă răspunderea unei crime al cărei autor e necunoscut. (Deut. 21, 19).

Un mijloc general de ispăşire este căinţa. Ea joacă un dublu rol : constituie baza esenţială a fiecărui act de ispăşire, bază fără de care „împăcarea cu D-zeu" nu poate fi obţinută (Yoma 85 a) şi se substituie, în caz de urgenţă, tuturor celorlalte forme (Kiduşim 40 b). Ambele aceste roluri se exprimă printr-un numitor comun : Teşuva. Acest termen straniu acoperă ansamblul mijloacelor care permit căinţa şi toate etapele prin care trebuie să se treacă pentru „a se întoarce la D-zeu".

Astfel, a face „Teşuva" este o expresie specific iudaică şi care nu poate fi tradusă. Termenul „a se căi" nu-i corespunde exact. Căci întoarcerea la D-zeu presupune anumite condiţii : repararea pagubei pricinuite, abţinerea de la noi abateri, ruşinea pentru greşala comisă, mărturisirea deschisă a acestei greşeli, rugăciune prin vărsare de lacrimi şi luarea hotărîrii ferme de „a merge pe calea cea bună" în viitor şi, în sfîrşit, „testul" practic care constă în a rezista aceleiaşi tentaţii ca cea care a determinat prima greşală. În acelaşi timp, forţa căirii constă în aceea că ea singură poate, dacă e necesar, să înlocuiască toate celelalte condiţii. Chiar şi pe patul de moarte, D-zeu mai poate accepta căinţa (Kiduşin 40 b).

Chiar şi celor mai corupţi D-zeu le-a dat o şansă de a se căi şi de a se întoarce iar pe „calle lui". El a dojenit şi avertizat generaţia potopului, pe cea a turnului Babel, Sodoma şi Gomora şi pe partizanii lui Kore. În cele din urmă, el a prevenit pe toţi fiii lui Israel înainte de distrugerea templului. El a permis chiar şi regelui celui mai criminal, Manasse, să se reintoarcă la El. Iar cînd creaturile cereşti se pregătiră să închidă porţile în faţa celuia care a ridicat un idol în templu, D-zeu i-a dojenit, spunîndu-le : „Dacă nu accept căirea sa, voi fi obligat să închid uşa tuturor acelora care caută „Teşuva" (Sanhedrin 103 a).

Aşadar, nu trebuie luată nici o măsură care să-l îndepărteze pe cel ce se căieşte. Înţelepţii noştri au stabilit o serie de legi care să uşureze reîntoarcerea celui ce a păcătuit.

Aaron, marele preot, îi întîmpină totdeauna cu căldură pe păcătoşi. Tot astfel, rabi Zera menţinea legătura cu cei răi din oraşul său, pentru a le uşura căirea şi reîntoarcerea pe drumul cel adevărat.

Totuşi, greşala nu trebuie luată cu prea multă uşurinţă. „Acela care spune : voi păcătui şi mă voi căi, voi păcătui din nou şi iar mă voi căi" nu va găsi nici o ocazie de căire sinceră, căci repetarea actelor sale transformă treptat păcatul în ceva permis (Yoma 87 a). La fel şi cu păcătosul înrăit. În faţa porţii iadului el mai persistă în refuzul său de a face Teşuva.

Exemplul clasic despre greutăţile pe care le întîmpină adesea cel ce a păcătuit în a face Teşuva se găseşte în povestirea biblică despre împietrirea inimii lui Farao. Comentatorii simt conflictul acut care se află între procedeul lui D-zeu şi liberul arbitru al omului, dar în mod practic ei nu rezolvă problema. Din aceasta rezultă un factor fundamental străin : „Nimic nu se poate pune în calea celui care se căieşte sincer. Păcătosul se aseamănă cu marea : aşa cum pămîntul oricînd primeşte marea, tot astfel sînt deschise uşile în faţa celuia ce se căieşte".

★

Exemplele mai sus menţionate citate din Biblie şi din Talmud arată echilibrul conştiinţei religioase iudaice, care constituie particularitatea iudaismului. Lipsa unui principiu de bază, împins la consecinţele sale maxime, ar fi putut să ne ducă — la fel ca pe scolastici — la o lipsă de concluzie logică. E posibil să fi existat şi contradicţii, ele însă se bazează pe dualitatea naturii umane şi pe cunoştinţele sale limitate despre divinitate.

Dualitatea, care este cauzată de existenţa înclinării spre rău, e stabilită de monismul religios ce rezultă. Două forţe sînt active în noi. Aceste două forţe care se opun constituie, într-o foarte puternică concentrare, contrastul cu care pretutindeni sîntem confruntaţi : D-zeu şi universul, fondul şi marea, trupul şi sufletul, egoismul şi altruismul. Nu este însă vorba decît de forţe, de înclinaţii, nu de bazele naturii umane. Datoria oricărei fiinţe majore este de a domina răul, de a-l supune. El devine rău atunci cînd capătă prea multă forţă şi sparge învelişul său. Binele şi răul sînt creaturi divine, la fel ca lumina şi întunericul. Progresul îşi are totdeauna rădăcinile în contraste şi în lupte.

de vorbă cu...

MARC CHAGALL

Marc Chagall a împlinit 85 de ani. În ciuda vîrstei patriarhale, acest mare artist a rămas uluitor de tînăr.

După expoziția sa „Omul și lumea" de la Montreal, unde a expus desene, cărți și afișe, a deschis o nouă expoziție, la galeria pariziană Maeght, unde a prezentat 31 de tablouri, care nu sînt cu nimic mai prejos de culorile fermecătoare, delicate și intense totodeodată, caracteristice creației sale.

Desigur, s-a încercat a-l situa pe pictor în toate categoriile artei moderne. În zadar: Chagall rămîne în afara cadrului, în afara măsurii, în afara competiției.

— Criticile pe care le-am citit despre ultimele Dv. expoziții pomenesc, printre altele, și de ciclul de ilustrații, de o sensibilitate delicată, intitulat „Scrisoare către Marc Chagall". Ce vrea să însemne această scrisoare?

— Este exprimarea sentimentului de adîncă suferință, încercat de poetul Ficowski în fața crimelor săvîrșite de naziști împotriva evreilor polonezi în timpul ultimului război mondial. Poemul a fost tradus în franceză în 1970 și eu am făcut ilustrațiile lui. M-am străduit să înfățișez în ele jalea evreului, jertfirea copiilor nevinovați, morți din pricina cruzimilor naziste.

— Desenele acestea se integrează, firește, operei Dv. grafice care este atît de importantă. Totuși ați venit tîrziu la gravură, căci litografiile sau acvafortele le-ați executat abia la vîrsta de 35 de ani — în 1922, în timpul șederii la Berlin cînd aveați în urmă un întreg trecut de pictor. Cum se explică acest lucru?

— Primul impuls mi-a venit din afară. În cursul primului război mondial, mai ales în ultimele săptămîni care au precedat plecarea mea din Rusia, am lucrat la autobiografia „Viața mea". La Berlin, negustorul de tablouri și editorul de artă Paul Cassirer s-a interesat de textul meu și a avut ideea să-l publice însoțit de ilustrațiile mele. Acestea au fost începuturile operei mele grafice care, împreună cu pictura, a rămas pînă azi preocuparea mea majoră.

— Sînteți, incontestabil, un maestru care a conferit gravurii un accent cu totul deosebit de care era lipsită. Ați declarat chiar de mai multe ori că vă bizuiți pe ea spre a vă difuza viziunile, pentru a înfățișa unele din viziunile Dv.

— Da, am căutat acel ceva care se putea revărsa ca un fluviu. În acvaforte și în litografie îmi pot plasa tristețile și bucuriile, tot ce mi-a străbătut viața.

— Opera Dv. grafică cuprinde nenumărate gravuri pentru „Suflete moarte" de Gogol, „Fabulele lui La Fontaine", „Daphnis și Chloe" de Longus, care sînt mult mai mult decît o ilustrare de texte, decît o splendidă decorare a cărții. În același timp ați ilustrat și Biblia...

— Ilustrația la Cartea cărților mi-a fost comandată în 1931 de Ambroise Vollard, pentru care am ilustrat și celelalte lucrări pomenite de Dv. Am plecat atunci în Orientul apropiat, ca să regăsesc atmosfera Bibliei. M-am ocupat de această lucrare timp de opt ani și independent de celelalte opere ale mele. Apoi am reluat-o după război și abia în 1956 am considerat lucrarea terminată. Teriade a publicat-o în anul următor.

— Ce a stat la baza alegerii episoadelor biblice ilustrate de Dv.?

— Omul.

— Iar marile teme alese?

— Marile teme ale omului. Care cuprind multă dragoste, ca în mai toate pînzele mele, și ca în toate poveștile de dragoste: iubiri vesele, iubiri triste, amintiri, reminiscențe de iubire. Ele mai înfățișează și femeia eternă, bărbatul, și nașterea, moartea, căsătoria și înmormîntarea.

— După ce v-ați entuziasmat pentru ceramică, v-ați pasionat pentru cealaltă artă legată de foc: vitraliul, realizînd vitraliile: Ieremia și Exodul pentru catedrala din Metz.

— Moise primind Tablele Legii, David și Bat Șeva, Ieremia și exodul poporului evreu, un înger sunînd din trompetă, sînt doar cîteva din subiectele pe care le-am ales să le înfățișez în cadrele încercuite cu plumb ale catedralei din Metz. M-am hotărît să execut aceste vitralii după ce am cercetat îndelung și des catedrala de la Chartres și am constatat că numai această lumină-libertate care năvălea prin vitralii, mai luminoasă decît toate sursele de lumină artificială, poate face să se nască tablouri strălucitoare, în care revoluțiile tehnicei să fie tot atît de naturale ca și graiul, gestul, munca omului.

— Ați executat după aceea pentru sinagoga Hadassa din Ierusalim vitraliile evocînd cele 12 seminții ale lui Israel. Cum le-ați reprezentat, de vreme ce cultul mozaic interzice înfățișarea chipului omenesc?

— Am rezolvat această problemă folosind bestiarul meu, peștii mei, caii mei înaripați, „obiectele" mele magice, cosmice, candelabre, Tablele Legii, flori...

— Nu știu dacă gravurile Bibliei sau vitraliile din Ierusalim au determinat pe unii critici să vă numească „un mare mistic".

— Da, sînt mistic, dar rugăciunea mea e munca. Și apoi citesc pe Verlaine, citesc Biblia. Cred în profeți. Acesta e felul meu de respectare a normelor religioase.

Interviu de PAUL MARIAN

Bar Mițva la Iași

La Sinagoga Mare din Iași a avut loc recent ceremonia de Bar-Mițva a lui IULIAN DAVID, fiul farmacistului Moise David.

Tînărul, care este cursant la Talmud-Tora, grupa condusă de dl. rabin Dauber, a dat dovadă de o bună pregătire și de atașament la valorile spirituale iudaice.

În fața prietenilor, rudelor, cunoscuților și în prezența conducerii comunității, noul Bar-Mițva a ținut o frumoasă alocuțiune. Președintele comunității, dl. dr. SIMION CAUFMAN, a felicitat în numele comunității pe sîrguinciosul tînăr, pe părinți, pe îndrumătorul cursului.

Datini și obiceiuri de Roș Hașana

(Urmare din pag. I-a)

SERVICIUL DE DUPĂ-AMIAZĂ (MINHA MAARIV)

În ajun de Roș Hașana se obișnuiește să se meargă la sinagogă pentru rugăciunea de *Minha* cînd afară este încă lumină. Serviciul se prelungește, fiind ultima rugăciune a anului.

În timpul serviciului divin de Roș Hașana este bine ca credinciosul să mediteze la toate faptele sale și să ia hotărîrea de a se poci. El întîmpină cu speranță anul cel nou, așa cum se spune în rugăciunile noastre: „Fie ca anul care se termină să ia cu sine blestemele iar ca Anul Nou care începe să aducă cu sine binecuvîntările lui".

În cursul acestor mari sărbători cartea de rugăciune folosită este *Mahzor*-ul care cuprinde multe rugăciuni speciale pentru aceste zile.

OBICEIURI DIN AJUN DE ROȘ HAȘANA

Urarea tradițională: Să fiți înscriși în cartea vieții!" este o altă modalitate de a exprima faptul că Anul Nou evreiesc este o zi a judecății și că dorim prietenilor noștri un verdict bun.

Credincioșii consideră de bun augur a consuma de Roș Hașana alimente dulci pentru ca anul care începe să fie tot așa: se consumă mai ales dulciuri ale căror nume sugerează iertare și binecuvîntare. Ezra a sfătuit pe evreii întorși din exilul babilonean să mănînce de această sărbătoare mîncare bună și să bea vin dulce. Obiceiul de a mînca mere cu miere a început să se practice în Europa, din secolul al XII-lea.

Hala, pîinea albă pentru masa de Anul Nou, se coace în formă sferică, simbolizînd dorința ca Anul Nou să treacă lin, fără necazuri.

Se obișnuiește ca în a doua seară să se spună binecuvîntarea de Șeheianu la consumarea unor fructe din care nu s-a mîncat încă în acel an.

În comunitățile tradiționale credincioșii obișnuiesc să vegheze în ambele nopți de Roș Hașana, recitind psalmi, pregătindu-se sufletește pentru penitență și rugăciuni.

RUGĂCIUNILE DE ROȘ HAȘANA

Frumusețea rugăciunilor de Roș Hașana rezidă atît în limbajul lor cît și în temele poetice și religioase care trezesc o stare de spirit înălțătoare.

În rugăciunile noastre nu cerem doar bunăstarea noastră, personală, ci pace și prosperitate pentru toată lumea. În afară de exaltarea poetică a rugăciunilor de Anul Nou, ele reprezintă și o modalitate de comuniune cu generațiile care ne-au precedat. Aceste melodii nu sînt opera unor compozitori individuali, ci creația spontană a unui întreg popor. Ele reprezintă expresia suferințelor îndurate în trecut și totodată speranța nezdruncinată în viitor.

Înțelepții noștri, folosind imagini poetice, compară Roș Hașana cu un munte înalt. Viața și munca noastră din timpul anului constituie urcușul sinuos al muntelui; cînd ajungem în vîrf și privim în jos, vedem cu claritate greșelile pe care le-am comis în cursul anului care s-a scurs. Apoi, privind înainte, vedem cealaltă pantă a muntelui pe care vom păși în anul ce vine. Roș Hașana este culmea unde se întîlnesc aceste două căi.

MAHZOR-UL

Mahzor-ul, cartea de rugăciuni pentru Roș Hașana a fost realizat de mai mulți autori care cu toții și-au manifestat inimile lor sensibile și spiritele lor strălucite. Fiecare peitan (autor al rugăciunilor) în afară de tema teologică și omiletică pe care o expune s-a gîndit să exprime și chinul și compasiunea față de suferințele fiilor lui Israel.

Musaf-ul rugăciunea suplimentară de Roș Hașana, se împarte în *Malhiut, Zicronot* și *Sofrot*. Prima parte reprezintă pe credincioși care își încoronează pe Domnul, regele lor, jurîndu-i supunere și credință. În momentul cînd toate faptele lor sînt judecate și li se hotărăște soarta, credincioșii își recunosc slăbiciunile și își reafirmă din toată inima supunerea. Regele, la rîndul său, jură pe constituția sa, pe Tora să rămînă credincios poporului său.

În partea a doua, Zicronot, credincioșii și Domnul își amintesc de experiențele din trecut și își reînnoiesc făgăduielile pentru viitor. Această parte a rugăciunii este cea mai mișcătoare.

Textul rugăciunilor este alcătuit în cea mai mare parte din versete din Tora și din cărțile profeților. Înaltele idealuri exprimate îi transpun pe credincioși pe culmile exaltării și ale seninătății. Atotputernicul apare în rolul unui iubit care jură credință credincioșilor săi: „Îmi amintesc de jurămîntul pe care ți l-am făcut în zilele tinereții și îmi voi ține veșnic acest jurămînt".

Apoi vine partea a treia, *Sofrot* — triumful. Acest mesaj adresat lumii anunță marele act care va fi realizat în viitor. *Mahzor*-ul exprimă înălțarea noastră spre Dumnezeu și coborîrea Lui spre supușii săi credincioși.

AVINU MALKENU

Rași susține că *Avinu Malkenu* în forma sa actuală este o dezvoltare a rugăciunii originale compuse de rabi Akiva. Talmudul consemnează că odată, în timpul unei perioade de secetă, rabi Eliezer a recitat în fața obștei douăzeci și patru de rugăciuni pentru ploaie, dar fără succes. Atunci a pășit înaintea obștei rabi Akiva și a pronunțat Avinu Malkenu; rugăciunea a avut imediat rezultat. Ulterior, înțelepții noștri au inclus această rugăciune în serviciul zilelor de penitență.

În zilele de Șabat această rugăciune se omite, deoarece ea conține rugăminți pentru realizarea unor dorinți de interes personal, care nu se cuvine să fie exprimate atunci.

AKEDA

Akeda (sacrificarea lui Ițhak) se citește de Roș Hașana. Ea dovedește încrederea nelimitată a lui Abraham în Dumnezeu, care nu a pregetat să treacă la împlinirea poruncii divine de a-i jertfi pe fiul său; ea a întărit credința lui Abraham și a creat o legătură de nezdruncinat între Dumnezeu și fiii lui Israel. Akeda simbolizează capacitatea omului de a suferi și de a ieși întărit din asemenea încercări. Ea exprimă speranța credincioșilor că providența va fi blîndă și iertătoare de dragul strămoșilor lor, a căror devoțiune și supunere este atît de elocvent exprimată în Akeda.

ȘOFARUL

Sunetul șofarului anunță de obicei evenimente importante din viața colectivităților evreiești: de Roș Hașana el anunță Ziua judecății.

Revelația de pe Sinai a fost însoțită de sunetele șofarului. Geamătul lui ne amintește de momentul de cotitură din viața noastră religioasă, reafirmă validitatea eternă a revelației.

Rambam interpretează simbolic sunetul șofarului, ca și cum ne-ar spune: „Treziți-vă, adormiților și cîntăriți-vă faptele, amintiți-vă de Creatorul vostru și întoarceți-vă spre El plini de pocăință. Nu fiți dintre acei care uită adevărul din cauza deșertăciunilor vremii, care rătăcesc de-a-lungul întregii lor vieți cuprinși de vanitate și lenevie, care nu le aduc nici profituri, nici salvare. Îngrijiți-vă de sufletele voastre, părăsiți calea greșită și mentalitatea ei care nu este curată".

În timpurile biblice, sunetul șofarului vestea sclavului că și-a recăpătat libertatea. Acesta a devenit un simbol al libertății, care ne poruncește să ne eliberăm *noi înșine* de ceea ce ne înrobește și ne împiedică pe calea spre o viață elevată. Profeții noștri vorbesc de *șofarul lui Mesia*, care va inaugura o epocă în care toate patimile josnice vor fi potolite și pacea va domni pe pămînt.

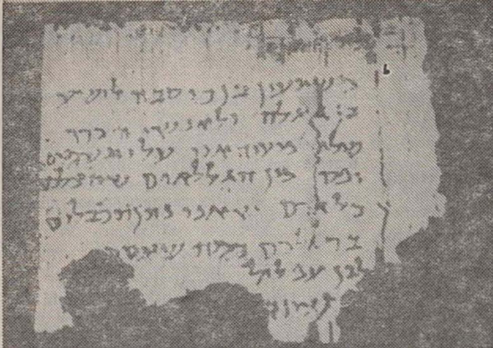
TAȘLIH

În după-amiaza primei zile de Roș Hașana are loc ceremonia de *Tașlih*. Credincioșii vin la malul unei ape, de preferință curgătoare, unde rostesc rugăciuni întru iertarea păcatelor.

Tașlih înseamnă literal „a arunca". El se explică prin cuvintele profetului Miha: „Vei arunca toate păcatele în adîncul mării". De altfel apa sugerează forța pocăinței. Un obiect căzut în apă este considerat pierdut pentru totdeauna.

POSTUL GHEDALIA

La 3 Tișri, adică în prima zi după sărbătoarea de Roș Hașana e postul Ghedalia, care evocă evenimentele tragice care au urmat distrugerii primului templu. După ce majoritatea populației a fost exilată în Babilon, în țară au rămas doar țăranii și cîteva familii de vază, care au pledat pentru pace și supunere. Printre aceștia se afla Ghedalia, care ca și Ieremiahu s-a opus revoltei. El și-a luat asupra sa sarcina de a restabili ordinea și prosperitatea economică, dar adversarii săi au conspirat împotriva lui și l-au ucis mișelește.

Unul din prețioasele manuscrise

Din nou despre manuscrisele de la Marea Moartă

Qumranologia — știința studierii manuscriselor biblice descoperite la Qumran, lîngă Marea Moartă — își are originea într-un episod obscur și în aparență nesemnificativ, unul dintre acelea pe care nici o istorie nu le înregistrează vreodată.

Povestite de Mohamed ed Dib, faptele par de o absolută simplitate. iar neverosimilul intră în sfera hazardului pur

1945. Acum începe conform declarațiilor, beduinilor, senzaționala aventură a sulurilor și totodată „redescoperirea" autorilor lor — essenienii.

În deșertul Iudeii prin care beduinii își mînă turmele din timpuri imemoriale. istoria nu părea să fi lăsat urme trainice.

Și totuși, aici, într-una din grotele de coastă de la Wedi-Qumran. situate la 2 km vest de Marea Moartă și la 13 km sud de orașul Ierícho, Mohamed ed Dib descoperă, în timp ce își căuta o oaie rătăcită, primele din cele peste 40 000 de manuscrise (integrale sau fragmente) care se cunosc pînă în prezent.

Dar pusă față în față cu amploarea pe care a luat-o ulterior cursul evenimentelor și mai ales, cu inestimabila valoare intrinsecă a documentelor, inocenta poveste a lui Mohamed ed Dib. probabil că i-a înfiorat pe membrii comisiei care îi ascultau depoziția. Căci gîndul la acel moment de decizie mecanică, decizie care a salvat manuscrisele de la soarta de a fi aruncate din nou în neființă este inevitabil.

Dar lanțul norocului nu s-a rupt.

Scăpînd din nou, ca prin minune de la distrugere, sulurile ajung in cele din urmă la Betleem, unde sînt oferite de vînzare ca niște antichități. Sîntem în *1947*.

De acum înainte, călătoria sulurilor va fi din ce în ce mai sinuoasă. La început, ele rămîn în zona micului comerț de bazar și nu pot fi vîndute măcar pentru infima sumă de 20 lire palestiniene. Patru din cele șapte manuscrise găsite în prima peșteră sînt achiziționate din fericire, de mitropolitul mănăstirii Sf. Marcu din Ierusalim, Athanasios.

Cu aceasta se încheie o epocă din istoria descoperirilor de la Qumran. De acum, manuscrisele vor părăsi traiectoria subterană a comercializării pentru a intra în patrimoniul științei. Sarcina acesteia va fi să afle cine și cînd a scris papirusurile tăinuite în grotele de la Marea Moartă.

QUMRANU-UL ÎN CÎTEVA DATE ȘI CIFRE

Dar efectele hazardului care a guvernat găsirea primelor documente se fac și acum simțite. Nefiind vîndute în bloc, ele au ajuns prin intermediari la diverși cumpărători. Astfel, celelalte trei suluri din primul lot au devenit proprietatea prof. Sukenik de la Universitatea ebraică din Ierusalim ; lui îi revine meritul de a fi fost primul care a emis ipoteza originii esseniene a manuscriselor.

Mitropolitul a solicitat la rîndul său avizul unor specialiști. Dintre aceștia, savantul John Trever de la Școala americană de studii orientale din Ierusalim, a confirmat autenticitatea sulurilor de la Qumran și pe baza confruntării cu unele manuscrise ebraice din secolul al IX-lea al e.n. a stabilit că primele erau mai vechi. Decisivă a fost, însă, compararea grafiei cu cea a papirusului Nash, considerat a fi cel mai vechi manuscris în limba ebraică. Uluitoarea asemănare de structură a deplasat imediat datarea sulurilor de la Marea Moartă între sec. II î.e.n. și III al e.n.

După aproape zece ani de la descoperire, valoarea acestor patru manuscrise a ajuns de la 20 de lire palestiniene la 250 000 de dolari ! Acesta este prețul cu care le cumpără în 1954, prof. Yadin, fiul defunctului profesor Sukenik.

Faptul este simptomatic, fiindcă între timp, nimeni nu se mai îndoiește de valoarea științifică a documentelor, care începuseră să fie publicate pe măsura descifrării textului.

Încă în 1948, prof. Sukenik publică prima parte a unui studiu intitulat „Sulurile tăinuite". Paralel, pe baza fotocopiilor executate după manuscrisul mitropolitului Athanasios. savanții americani Burrows, Trever și Brownlee, publică începînd din același an, primele articole, iar în 1950 și 1951 textele și facsimilele celor trei suluri descifrate de ei. În „Observații preliminare asupra manuscriselor de la Marea Moartă", cunoscutul orientalist francez Dupont-Sommer se face, încă în 1950. adeptul tezei esseniene.

Pe măură ce investigațiile continuă. tot mai mulți savanți se simt atrași de pasionantele probleme pe care le ridică datarea și atribuirea documentelor.

Articolele și studiile al căror număr crește rapid, demonstrează notorietatea de care se bucură subiectul în lumea științifică.

După 1950, încep să apară lucrări cu caracter general, care pe lîngă faptul că prezintă fenomenul în ansamblu, se fac adeptele uneia sau alteia din tezele formulate în legătură cu interpretarea documentelor.

Lista completă a literaturii consacrată manuscriselor. publicată în lucrarea bibliografică a lui Ch. Burchard, cuprindea pînă în 1955 aproximativ 2.000 de titluri în 22 de limbi. iar bibliografia sistematică a lucrărilor apărute între 1948—1957 inclusiv, publicată de W.S. La Sor — cca. 3 000 de titluri.

Din 1958. apare la Paris o revistă de specialitate. intitulată chiar „Revue de Qumran" iar pentru oamenii de știință termenul de „qumranologie" nu are nimic ciudat. El desemnează de mai mulți ani, o nouă ramură științifică în plină dezvoltare, care angrenează în cercetare nu numai arheologi. ci și specialiști în paleografie, istorici, filologi. literați și bineînțeles teologi.

CERCETĂRILE CONTINUĂ

Neașteptata descoperire a unor manuscrise într-o regiune îndeobște trecută cu vederea de călători și savanți, a readus în atenția celor din urmă cîteva mărturii lăsate de autori antici și medievali, mărturii referitoare la o „sectă a peșterilor", care ar fi locuit în vechime în regiunea respectivă, precum și la descoperiri de manuscrise ebraice făcute între sec. III—IX e.n.

Aceste date documentare coroborate cu recentele dezvăluiri făcute de beduinii taamiri au dus la concluzia că peșterile de la Qumran ar putea fi adevărate depozite de manuscrise. Așa s-a ajuns la organizarea unor cercetări sistematice în regiune.

Începînd din 1949 au fost studiate sute de peșteri dar numai 11 dintre ele erau păstrătoare de documente.

Peșterile au fost numerotate convențional în ordinea descoperirii lor.

Depozitele cele mai importante sînt cele din prima și a patra peșteră, care au fost, după opinia lui Dupont-Sommer, adevărate ascunzători pentru manuscrise. Ambele nu aveau odinioară decît un singur orificiu, foarte strîmt, situat aproape de plafon, ceea ce exclude ideea că ar fi putut fi locuite.

În aceste depozite naturale, ferite de ochii curioșilor sau ai dușmanilor, membrii comunității au ascuns cele mai prețioase scrieri ale lor : comentarii și copii ale cărților sfinte, precum și lucrări originale, elaborate în mediul spiritual de la Qumran, cum sînt : „Statutul comunității", „Sulul războiului", „Imnurile de mulțumire" ș.a.

Trebuie spus încă de pe acum că deși separată în mod deliberat de restul lumii, comunitatea nu a fost ferită de evenimentele care au zguduit Iudeea între sec. I î.e.n. — I e.n., persecuții, revolte, războaie.

Salvarea scrierilor care însemnau de fapt supraviețuirea în timp, era o chestiune stringentă. De aceea, documentele înfășurate în benzi de in îmbibate cu rășină, așezate în vase de ceramică acoperite, au fost ascunse în adîncul grotelor în așteptarea unor vremuri mai bune.

Scoase la lumină printr-o fericită întîmplare, ele dezvăluie pentru prima dată de la elaborare, mesajul gîndirii esseniene, așa cum nici contemporanii nu l-au putut cunoaște, știut fiind caracterul ezoteric al acestei comunități.

Celelalte grote au slujit. probabil, după părerea aceluiași Dupont-Sommer, drept adăpost unor eremiți și unele din manuscrise găsite aici făceau parte din biblioteca lor personală.

Cercetarea integrală a celor 11 peșteri a durat din 1949 pînă în 1956.

În afară de scrierile amintite pînă acum, au fost descoperite lucrări apocrife și pseudoepigrafe ale Bibliei (ex. „Cartea Jubileelor", „Apocriful Genezei", „Ruga lui Nabonide", „Cartea lui Enoch", „Testamentele patriarhilor" ș.a.

Dintre aceste scrieri care au fost excluse din textul masoretic al Bibliei (stabilit în Conciliul de la Jamma în jurul anului 100 e.n.), unele erau cunoscute doar prin copii tîrzii, sau din relatări, altele — complet necunoscute.

De o noutate absolută sînt, bineînțeles, scrierile originale ale comunității, enumerate mai sus și altele de mai mică amploare cu caracter mesianic, apocaliptic precum și fragmente liturgice sau juridice.

În 1951, au apărut pe piață noi loturi de manuscrise descoperite de neobosiții beduini, care proveneau, așa cum s-a stabilit ulterior dintr-o regiune situată la cîțiva kilometri de Khirbet-Qumran. Aici, în peșterile de la Wadi-Murabba't. într-un loc inaccesibil transportului rutier au fost găsite vestigii de cultură materială cît și documente din diferite epoci scrise în limbile : arameică. ebraică, greacă și arabă. Manuscrisele găsite aici s-au păstrat doar în fragmente și spre deosebire de cele descoperite la Qumran, printre ele se află și unele cu caracter comercial sau administrativ.

Senzaționale sînt, însă, cele privitoare la marea răscoală antiromană din timpul împăratului Hadrian (132—135 e.n.) și mai ales, scrisoarea autografă a lui Simon Bar-Kochba, legendarul conducător al răsculaților. către unul din locotenenții săi.

Un alt document interesant este un papirus-palimpsest datînd din epoca anterioară robiei babiloniene (adică din sec. VIII—VII î.e.n.).

Ulterior, un număr de manuscrise a fost descoperit și în regiunea Khirbet-Mird, din aceeași zonă geografică.

Sînt manuscrise mai recente, pînă în sec. VIII—IX e.n. Dintre acestea, important pare să fie un fragment din „Andromaca" de Euripide, considerat ca cel mai bun manuscris cunoscut al acestei tragedii.

Dupont-Sommer susține, pe bună dreptate, că toate aceste documente descoperite la Wadi-Murabba't și Khirbet-Mird nu fac parte din manuscrisele comunității. Argumentul este certa deosebire de conținut dintre aceste două grupuri de scrieri.

Cele din urmă au un caracter preponderent laic, reflectînd o sferă de activitate străină membrilor comunității de la Qumran.

Se pare că deșerul Iudeei a oferit în vechime, la diferite perioade de timp, condiții de adăpost și securitate, pe care oamenii din aceste vremuri le foloseau în ceasuri de pericol.

CE ASCUNDEAU RUINELE DE LA KHIRBET-QUMRAN ?

În atribuirea munascriselor de la Qumran, direcția majoritară în lumea științifică este dată de cei care le consideră a fi opera essenienilor, sectă religioasă iudaică ortodoxă pe care autorii antici o pomeneau alături de saduchei și farisei și despre care nu se știa decît din relatări, uneori de la a doua sau a treia mînă.

Cu toate acestea, din compararea diferitelor date au putut fi cunoscute și sistematizate atît modul de viață cît și profilul spiritual al essenienilor.

Cei mai mulți specialiști înclină să vadă în descoperirea manuscriselor de la Qumran prima confirmare documentară a acestui model teoretic.

Desigur că au fost emise și alte ipoteze în legătură cu autorii posibili ai acestor scrieri și cu comunitatea din care făceau parte. Ea a fost identificată rînd pe rînd cu una din grupările religioase sau sociale care au existat în Palestina între sec. II î.e.n. adică cu : macabeii, fariseii, saducheii, zeloții și sicarii. Datarea este și ea diversificată, unii autori ajungînd chiar la soluții extreme și se pare hazardate (ex. — sec. V î.e.n. sau III—XII e.n.).

Trebuie, însă, spus că toate concluziile au fost trase pe baza corelațiilor teoretice și a confruntării acestora cu rezultatele săpăturilor, fiindcă în documente amplasarea comunității nu este pomenită, iar săpăturile au oferit doar puncte de plecare pentru interpretări.

Ruinele, cunoscute de multă vreme nu au ridicat probleme cercetătorilor, pînă la descoperirea manuscriselor.

Exista însă posibilitatea ca, autorii prețioaselor documente să fi locuit în apropierea grotelor și cele cîteva campanii de săpăturii care s-au efectuat succesiv la Khirbet-Qumran, începînd din 1951, sub conducerea lui Roland P. de Vaux și a lui Lancaster Harding au confirmat-o.

Așezarea are o istorie mai îndelungată decît cea legată de comunitate, deoarece stratul cel mai vechi aparține unei așezări israeliene din sec. VIII—VI î.e.n.

De asemenea, între 132—135 e.n. detașamentele de răsculați ale lui Bar-Kochba au folosit construcțiile ca adăpost și fortificații.

Primul argument în favoarea identificării a fost că ceramica descoperită în timpul săpăturilor este la fel cu cea din care sînt făcute vasele cu suluri găsite în grote. Un alt element deosebit de important este colecția de monede din diferite epoci. Descoperite separat sau în vase bine ascunse care sugerau un adevărat tezaur ele permit o periodizare a etapelor pe care le-a cunoscut comunitatea de-a lungul existenței sale.

După descifrarea unor manuscrise, mai ales dintre cele originale, specialiștii au stabilit anume corespondențe istorice și au plasat redactarea documentelor respective într-un context istoric, pe care datarea monedelor și a altor elemente de cultură materială îl confirmă.

În același timp, relatările autorilor antici referitoare la esseníeni și coincidența acestora cu datele furnizate chiar de Statut și de alte lucrări aparținînd comunității, au conturat un profil moral și spiritual specific și au permis reconstituirea în mare a modului lor de viață.

Or, vestigiile pe care le-au scos la iveală săpăturile corespund aspectelor laice și rituale ale acestui mod de viață.

Unele încăperi au fost identificate cu magaziile de alimente, altele cu atelierele meșteșugărești (de olărie, fierărie ș.a.).

Bucătăria și cuptorul fac parte din aceleași nevoi impuse de viața în comun.

Încăperile mai mari erau probabil refectoriul pentru mesele cotidiene și cele cu caracter sacru. Cu acestea pătrundem în zona cea mai ascunsă a vieții celor care trăiau la Qumran, fiindcă, în afară de munca manuală prestată în ateliere sau la cîmp, ei duceau o intensă viață spirituală.

Aspectele liturgice ale acesteia, cunoscute parțial și indirect de autorii contemporani, au fost mult clarificate după descifrarea manuscriselor. O parte din încăperile care existau odinioară în complexul arhitectonic al comunității par să fi slujit tocmai acestor scopuri.

După părerea celor mai mulți specialiști, săpăturile confirmă ipoteza localizării comunității misterioase descrisă de suluri, cu ruinele de la Qumran.

Pe o poziție diametral opusă se situează un savant ca H. del Medico, — pentru care essenienii constituie un mit de sorginte livrescă, elaborat prin interpolări și false apropieri între surse, de către autorii antici, apoi preluat, continuat și impus ca o realitate istorică, rămasă, ce-i drept, neelucidată.

Pentru el, între manuscrisele descoperite în grotele de la Marea Moartă, essenienii și ruinele de la Khirbet Quaram nu există nici o legătură. Cele din urmă sînt doar rămășițele unor sanctuare devenite cu timpul locuri de pelerinaj și unde se celebrau agape sacre în zile comemorative.

Evident, ipoteza nu a găsit adepți în lumea științifică.

După unele periodizări mai cunoscute care au fost propuse (v. ab Milik, — Roland de Vaux, Dupont-Sommer) istoria așezării de la Qumran începe în sec. al II-lea î.e.n., la o dată care nu a fost încă stabilită cu exactitate.

Comunitatea a fost o perioadă de timp părăsită și asta pe la mijlocul secolului I î.e.n. fie în urma persecuțiilor, fie în timpul invaziei parților din anul 40 î.e.n., cauze probabile la care putem adăuga cutremurul din anul 31 e.n., care a distrus construcția.

Ultima perioadă este cea a refacerii așezămîntului în timpul lui Herodes Archelaios (4 î.e.n. — 6 e.n.) și a reinstalării comunității. Ea durează fără întrerupere pînă în anul 68 e.n., cînd, în timpul marelui război al evreilor (66—70 e.n.) comunitatea este cucerită de o legiune romană și distrusă.

Se presupune că tot atunci au fost ascunse și manuscrise în grotele din apropiere. Devenit pentru un timp sediul unei garnizoane romane, complexul a mai fost folosit o dată de detașamentele lui Bar-Kochba, între ani 132—135 e.n. Apoi, Qumran-ul intră definitiv în umbra istoriei.

Autorii manuscriselor au dispărut fără să lase urme vizibile ale trecerii lor prin lume și taina care le-a înconjurat existența s-a perpetuat dincolo de viață.

În liniștea toridă a deșertului, sulurile din piele, purtînd în scriitura lor arhaică semnul neîndoielnic al unei spiritualități alese, au așteptat, așa cum așteaptă încă multe comori ale necunoscutei noastre planete, ca, într-o zi, un anonim, din întîmplare...

MEDELEINE SECHTER

KOL NIDRE...

Ideea de ispășire

Este oare posibil ca — așa cum a fost pe vremuri cuvîntul „Kofer" — răscumpărare (termen înrudit cu Kipur) — să fi existat inițial o idee de răscumpărare prin ispășire, așa cum este impusă evreilor de Iom Kipur ?

Tot așa cum. atunci cînd am jignit un om îi datorăm o compensație, la fel și Dumnezeu pretinde o răscumpărare a păcatelor noastre față de el. Jertfa nu-i era oferită pentru a-i îndepărta pedeapsa, ci ca o răscumpărare tipică : viață pentru viață. Pentru părinții noștri sîngele era principiul vital prin excelență, de aceea joacă un rol atît de important în sacrificiul de ispășire. Ofranda sîngelui însemna revenirea la Dumnezeu, reinstaurarea păcii între suflet și Creatorul lui.

Pe lîngă sacrificiul propriu-zis, poruncit în toate cazurile de ispășire individuală, Iom Kipur comporta o ceremonie specială : trimiterea în deșert a unui țap, a țapului ispășitor. Țapul acesta reprezenta pe păcătosul necunoscut și poate inconștient, păcatul ascuns tuturor ochilor și pe care nimeni nu-l mărturisea. Era trimis singur spre pustietatea în care domnea îngerul morții.

Această idee de răscumpărare se spiritualizează tot mai mult. De la început, sacrificiul trebuia să fie însoțit de mărturisirea păcatelor ce trebuiau ispășite. După cum spune Philon : „Nu există ispășire fără sinceritate a căinței, nu numai în cuvinte, ci prin fapte, prin convingerea sufletului care vindecă relele și redă sănătatea" *(De Vicimis*, IX).

Nici Hoșea, nici Amos, nici Miha, nici Ieșaiahu și nici Psalmii nu văd în sacrificiu un mijloc suficient pentru a-l liniști pe Dumnezeu. Numai căința sinceră are această putere :

Cînd îmi veți aduce arderi de tot și prinoase, nu le voi binevoi și la jertfele cele grase de pace ale voastre nu voi privi. — Depărtează de mine zgomotul cîntecelor tale, fiindcă nu vreau să ascult sunetul harfelor tale ! — Ci judecata să curgă ca apa și dreptatea ca un pîrîu năvalnic ! (Amos, V, 22—24).

Profetul Iehezchiel stăruie asupra faptului că rodul păcatului este moartea și îndeamnă pe credincioși să se lepede de păcate și să trăiască în unire cu Dumnezeu. Pentru el ispășirea nu se împlinește decît dacă păcătosul își făurește o inimă nouă :

Dar dacă ziceți : „Purtarea Domnului nu este dreaptă, ascultați, voi neam al lui Israil : Purtarea Mea nu este dreaptă ? Nu, mai degrabă purtarea voastră e nedreaptă ! Dacă un om drept se va abate de la calea lui cea dreaptă și va săvîrși păcat și moare, din pricina păcatului pe care l-a săvîrșit, să moară. Iar dacă un păcătos se va pocăi de păcatul pe care l-a săvîrșit și va face fapte bune și cinstite, va rămînea cu viață. Și dacă chibzuiește și se pocăiește de toate păcatele lui pe care le-a săvîrșit, să trăiască și să nu moară. Și dacă mai zice neamul lui Israil : „Purtarea Domnului nu este dreaptă !" Oare tu, neam al lui Israil, crezi că : „Purtarea Mea nu este dreaptă ? Nu, mai degrabă, purtarea voastră nu este dreaptă ? De aceea, pe tine, neam al lui Israil, te voi judeca după faptele vieții tale", zice Domnul Dumnezeu. „Pocăiți-vă de toate păcatele voastre, ca să nu mai fiți zminteală din pricina fărădelegilor voastre. Zvîrliți de la voi toate păcatele voastre cu care ați păcătuit și vă croiți un cuget nou și un duh nou. De ce să mori tu, neam al lui Israil ? Căci nu voiesc moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu, ci să se pocăiască și să fie viu ! (Iehezchiel, XVIII, 25—32).

Însuși principiul ispășirii este înfățișat de episodul lui Moșe și al vițelului de aur. Moșe îl roagă pe Dumnezeu să ierte poporul său sau să-l șteargă pe el, pe Moșe, din cartea vieții. El stăruie pînă cînd îi sînt revelate mila, dragostea dureroasă și miloasă a lui Dumnezeu pentru poporul său.

Și Domnul a trecut pe dinaintea lui și a strigat : „Domnul ! Domnul este Dumnezeul îndurător și milostiv, zăbavnic la mînie și bogat în bunătate și credincioșie. El păstrează mila lui la mii de neamuri ; iartă greșeala, păcatul și nelegiuirea, dar nu cruță pe nimeni. (Ieșirea, XXXIV, 6—7).

Dăruindu-se pe sine, Moșe a descoperit explicația păcatului și a iertării ; existența păcatului ar fi incompatibilă cu un Dumnezeu bun, dacă s-ar uita că, grație căinței, iubirea divină transformă toate greșelile în eforturi spre desăvîrșire.

În timpul exilului din Babilon, deoarece nu se putea oferi nici un sacrificiu, rugăciunea a ocupat un loc tot mai important. Postul înlocuiește sacrificiile. Suferința este mijlocul cel mai eficace de ispășire. Tot pasajul din Ieșaiahu cu privire la sluga lui Dumnezeu se întemeiază pe ideea puterii purificatoare a suferinței :

...Dar el a luat asupră-și bolile noastre și cu durerile noastre s-a împovărat, pe cînd noi îl socoteam ca pedepsit, ca bătut de Dumnezeu și oropsit. Ci el fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mîntuirea noastră și prin ranele lui noi toți ne-am vindecat. Toți umblam rătăciți ca niște oi, fiecare pe calea lui, și Domnul l-a încărcat pe el cu fărădelegile noastre ale tuturor. ...Pentru aceasta îi voi da parte lîngă cei preamăriți și cu cei puternici va împărți prada, ca răsplată că și-a dat sufletul său spre moarte și cu cei făcători de rele a fost numărat. Ci el a purtat fărădelegile multora și pentru cei păcătoși și-a dat viața. (Ieșaiahu, LIII, 4—6, 12).

La întoarcerea din exil sacrificiile au fost reluate, însă ideea de păcat fusese aprofundată. Era considerat ca o ruptură între om și starea lui de puritate originară.

Dărîmarea celui de al doilea templu a avut drept rezultat curmarea sacrificiilor. „Vai nouă ! Cine va mai ispăși pentru noi ?". a exclamat Iehoșua, fiul lui Hanania. Atunci Iohanan, fiul lui Zahai, a declarat că operele de binefacere aveau o putere de ispășire tot atît de mare ca și sacrificiile și a amintit cuvintele profetului Hoșea :

Căci milă voiesc, iar nu jertfă, și cunoașterea lui Dumnezeu mai mult decît arderile de tot. (Hoșea, VI, 6).

Doctrina ispășirii cuprinde, în Talmud, două elemente principale : a) iubirea și mila lui Dumnezeu și b) căința omului.

a) În vreme ce dreptatea divină, care pedepsește pe cel ce se poartă rău, nu lasă credinciosului nici o speranță, căci *nu este un om drept pe pămînt care să facă binele și să nu păcătuiască (Ecleziastul,* VII. 20), mila divină a prevăzut, de la început, căința ca mijloc de salvare. Deîndată ce se recurge la ea, mila precumpănește, oricît de rău ar fi păcătosul, și porțile raiului îi sînt deschise :

Înțelepciunea omenească, atunci cînd este întrebată : „Ce-i de făcut cu un păcătos ?" răspunde : „Suferința urmărește păcatul." Profeția glăsuiește : „Sufletul care a păcătuit va muri". Legea spune : „Să aducă o ofrandă și păcatul va ispăși pentru el". Dumnezeu însuși răspunde : „Să se căiască și va fi iertat." Căci nu se spune oare : Dumnezeu este bun și drept, El îi va arăta păcătosului căile spre căință. Căci, copiii mei, ce-am pretins eu oare de la voi ? Căutați-mă și trăiți. (Talmud, tratatul Pesik, XXV, 158 b).

Pe aceste idei se întemeiază liturghia de Ion Kipur. Ele sînt exprimate mai ales în Neila.

Cuvintele rabinilor : *Este mai de dorit un păcătos care se căiește decît un om care n-a păcătuit niciodată. (Talmud,* tratatul Bereșit, 34 b) se inspiră din același principiu : *Dumnezeu spune : deschide-mi ușa, fie ea îngustă ca urechea acului, și-ți voi deschide o ușă prin care vor putea să intre tabere și fortificații.* Cînd îngerii au vrut să închidă ferestrele cerului în fața rugăciunii lui Manase, spunînd : „Cum poate să se căiască un om care a instalat un idol în templu ?", Dumnezeu a spus : „Dacă nu accept căința sa închid poarta tuturor pocăiților" și a săpat o gaură sub tronul său de slavă, pentru a asculta rugile sale.

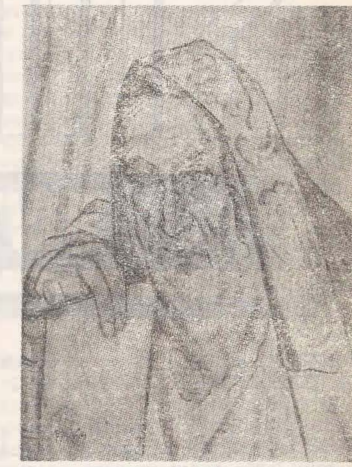
b) În ceeace-i privește pe oameni, ispășirea se face mai întîi prin mărturisirea păcatelor : „Ei trebuie să fie rușinați în întreg sufletul lor și să-și schimbe căile ; ei trebuie să se mustre pentru greșelile lor și să se mărturisească cu sufletul și spiritul purificate, să dovedească sinceritatea conștiinței lor și să-și purifice și limba, pentru a-i lămuri pe cei ce-l ascultă". (Philon, *De Execratione*, VIII).

Dar mai ales păcătosul trebuie să-și îndrepte greșeala.

Cel care își tăinuiește păcatele nu propășește, iar cel ce le mărturisește și se lasă de ele capătă îndurare. (Proverbe, XXVIII, 13), să părăsească felul său vechi de trai și să-și schimbe inima. Mijloacele prin care se poate purifica sînt : rugăciunea, principală fiind Avoda ; postul, care este comparat cu sacrificiul sîngelui și al grăsimii pe altar (Bereșit, 17 a) ; caritatea, suferința, moartea, mai ales aceea a omului drept care ispășește păcatele poporului ; studiul Torei.

ZIUA CEA MARE

Iom Kipur, zi de post și pocăință, este apogeul celor zece zile de ispășire și cea mai importantă zi a anului liturgic.

SCOPUL POSTULUI

Philo din Alexandria, care a analizat în profunzime semnificația zilei de Iom Kipur, o caracterizează drept cea mai mare sărbătoare a anului și este de părere că avînd în vedere caracterul ei dublu de sărbătoare și de zi de pocăință și purificare, ea trebuie să ne aducă împăcare și mulțumire. Iom Kipur se caracterizează prin post și devoțiuni, prin rugăciuni de dimineață pînă seara. Scopul postului este să purifice sufletele credincioșilor, care se roagă eliberați de dorințe trupești, implorînd pe Creator să le ierte păcatele comise în trecut și să le acorde binecuvîntarea Sa pentru viitor.

Înțelepții noștri au considerat în toate vremurile Iom Kipur drept cea mai mare zi, denumind-o „Ziua cea mare", „Ziua" sau „Postul cel mare". În concepția lor e o zi de bucurie atît pentru Dumnezeu, care a dăruit-o fiilor lui Israel ca o dovadă a grijei ce le-o poartă, cît și pentru aceștia. Iom Kipur este destinat iertării celor care se căiesc și își mărturisesc greșelile. În concepția mozaică, fiecare credincios are libertatea de a alege între a se căi sau a refuza să se căiască ; credinciosul are putința de a alege între bine și rău, el trebuie să facă uz de voința sa.

NATURA POCĂINȚEI

În cadrul serviciului divin de Iom Kipur, credinciosul recită Al Het de două ori la fiecare serviciu. Această rugăciune-mărturisire constă dintr-o listă de păcate enunțate în ordine alfabetică, care ar putea fi comise de către un credincios. Pentru cei care nu au săvîrșit greșelile enumerate, enunțarea păcatului exprimă regretul că nu au făcut nimic pentru a împiedica pe alții să-l comită. Formula scurtă a confesiunii „Am păcătuit, am fost perfizi", datează din perioada amoraimilor ; formula lungă : „...pentru păcatele pe care le-am păcătuit" datează dintr-o epocă ulterioară, în orice caz exista pe vremea lui Ianai.

Există mai multe grade de pocăință. Cînd credinciosul calcă o prescripție afirmativă, pocăința va avea drept urmare iertarea imediată. Cel care calcă o prescripție negativă, în cazul că se căiește, hotărîrea este amînată pînă la Iom Kipur, cînd obține iertarea.

Pocăința și postul pot aduce iertarea păcatelor comise de credincios împotriva lui Dumnezeu. Pentru greșelile comise față de aproapele. postul și pocăința nu sînt suficiente. Cel care își nedreptățește semenul, a păcătuit și față de Dumnezeu și față de om. El trebuie să obțină mai întîi iertarea de la cel nedreptățit și numai după aceea de la Dumnezeu (Ioma 8,9).

Iom Kipur este ziua iertării și pentru nelegiuitul care se căiește, lucru dorit de Creator. Căința în această zi este considerată nu ca o obligație, ci ca un drept.

EVOCAREA UNUI MOMENT UNIC

În Cartea Jubileului se arată că Iom Kipur a fost stabilit în ziua în care Iacov a aflat despre moartea lui Iosef și l-a jelit, motiv pentru care această zi este o zi a tristeții. În nici una din scrierile noastre religioase nu apare o asemenea interpretare a acestei zile. Ca și Philo, ca și înțelepții din epoca gaonică, și filozofii evului mediu au considerat Iom Kipur drept o zi de mare sărbătoare, zi a judecății și a dreptății, cînd se „înscrie verdictul", zi în care sufletul credinciosului, eliberat de rigorile necesităților trupului, atinge culmile cele mai înalte în slujirea Domnului.

Ca și de celelalte sărbători, există două servicii de dimineață — *Șaharit* și *Musaf*, despărțite prin citirea unei părți din Tora și din Cărțile profeților. Din rugăciunea specială în cadrul serviciului de Musaf, cea mai mișcătoare este partea denumită *Avoda*. Cuvîntul ebraic *Avoda* înseamnă „Serviciu", în cazul de față el se aplică în mod special descrierii sacrificiilor din templu în Ziua ispășirii. Capitolul care se citește dimineața din Tora se ocupă de sacrificiile din templu, iar *Avoda* completează această descriere cu detalii amănunțite. Avoda se termină cu rugăciuni care exprimă durerea produsă de pierderea templului.

Melodia liturgică folosită la *Avoda* este din cele mai sfîșietoare. Ea exprimă starea de spirit de care erau cuprinși credincioșii în momentele cînd în cea mai sfîntă zi a anului, de Iom Kipur, marele preot intra în sfînta sfintelor, cel mai sacru loc din templul de la Ierusalim. Pregătirea pentru serviciu era foarte riguroasă și procedura este descrisă în cele mai mici detalii. De îndeplinirea corectă a acestei îndatoriri depindea nu numai viața marelui preot, ci și aceea a întregii colectivități a lui Israel. Cînd obștea adunată îl auzea pronunțînd tetragrama numelui lui Dumnezeu, singura împrejurare cînd acest lucru era permis, se prosterna la pămînt, cuprinsă de venerație. Această scenă este reprodusă și în sinagogile noastre.

După Avoda urmează relatarea execuției celor zece martiri, după eșecul revoltei lui Bar Kohba.

TRADIȚII

Multe tradiții cu privire la Iom Kipur, mai ales ale credincioșilor aschenaziți, își au originea în evul mediu. Astfel este obiceiul de a așterne masa înaintea începerii postului, la fel ca pentru Șabat ; obiceiul de a împodobi în această zi sinagoga cu draperii bogate ; de a purta haine albe pentru a semăna cu îngerii (Sefer Raviah nr. 528), sau pentru că albul este culoarea giulgiului și prin evocarea morții se crează o stare de spirit propice penitenței (Iserles). Obiceiul de a purta îmbrăcăminte albă, denumită *kitel* s-a răspîndit în toată Europa. Un obicei, originar din Germania, din timpul tosafiștilor și care s-a generalizat, este de a aprinde lumînări acasă și de a pronunța o binecuvîntare. Se mai obișnuiește să se aprindă o lumînare pentru sufletul celor vii și una pentru sufletul celor morți. De Iom Kipur sînt pomeniți morții (Izkor) și se face un act de caritate în memoria lor.

Importanța sărbătorii de Iom Kipur reiese și din locul pe care îl ocupă în literatura beletristică. În literatura modernă ebraică această zi apare ca un simbol al iudaismului.

La fel cum vase de aur sau de sticlă, dacă se sparg, pot să fie reparate prin procedeul topirii, tot astfel discipolul Torei, după ce a păcătuit, găsește mijlocul de a reveni la puritatea lui inițială prin căință.

Astfel, încetul cu încetul, ziua ispășirii a devenit ziua iertării — Iom Kipur — cea mai solemnă dintre sărbătorile noastre, Șabat al Șabaturilor.

ȘTIRI

ידיעות

5 MILIOANE DE VIZITATORI

Peste 5 milioane de oameni au vizitat pînă acum muzeul fostului lagăr de exterminare de la Buchenwald. Numai în cursul anului trecut numărul vizitatorilor a fost de circa 387 000.

EVREII DIN HESSEN

În editura Societats-Verlag, Frankfurt a apărut cartea lui Paul Arnsberg „Comunitățile evreiești din Hessen". Situată de-a lungul drumului comercial al Rinului, provincia Hessen a avut din vremuri foarte îndepărtate obști evreiești înfloritoare. Aceste comunități, decimate de cruciați și de pogromurile care au urmat molimelor care au bînuit regiunea, s-au refăcut în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, pentru a fi în cele din urmă exterminate. Din comunitățile prospere de altă dată au rămas la Hessen doar cîteva mii de evrei, supraviețuitori ai lagărelor și reîntorși din imigrație, precum și 300 de cimitire.

Comunitatea reconstituită a editat cartea lui Paul Arnsberg ca pe un moment consacrat memoriei celor morți.

NOUL PREȘEDINTE AL COMUNITĂȚII EVREIEȘTI DIN COPENHAGA

Dr. Iso Foghel, profesor de științe juridice la universitatea din Copenhaga a fost ales președinte al comunității evreiești din acest oraș.

ORORI NAZISTE

Un fost caporal în lagărul de concentrare de la Gusen-Mathausen a fost arestat de curînd la München sub învinuirea de a fi ucis mai mulți prizonieri, înecîndu-i în rezervoare cu apă sau supunîndu-i în timpul iernii la dușuri reci pînă sucombau.

ELIE WIESEL DISTINS CU PREMIUL ACADEMIEI FRANCEZE

Academia Franceză a decernat premiul Bordin pe anul 1972 cunoscutului scriitor Elie Wiesel, pentru ultima sa carte „Sărbători hasidice".

„HANUL BĂTRÎNULUI TAG"

În editura Galimard, Paris, a apărut în limba franceză romanul scriitorului polonez Julian Stryikowski, „Hanul bătrînului Tag". Cartea prezintă o imagine vie a mediului evreiesc dintr-un tîrg din Galiția, la începutul primului război mondial. Autorul schițează portretele unui mare număr de evrei, între care și membrii unei comunități hasidice, venită de departe cu țadicul lor, cu femei și copii. Pentru frumusețea acestor pagini, Stryikowski este considerat că reprezintă în literatură ceea ce este Chagall în pictură.

VIZITA UNUI RABIN

Belzer rebe a sosit la Anvers la o întîlnire cu adepții săi. În afară de hasidimii care trăiesc în Belgia, a fost întîmpinat de sute de adepți din Canada, Statele Unite, Anglia și alte țări europene. Întîlnirea a fost foarte călduroasă.

EXPOZIȚIE LA BUENOS AIRES

În cadrul Muzeului evreiesc din Buenos Aires a fost organizată o expoziție care înfățișează aspecte din istoria comunității din Argentina. Sînt expuse documente din arhiva comunității precum și altele puse la dispoziție de diferite așezăminte din Israel, Olanda și Spania.

CONDAMNAREA UNOR CRIMINALI DE RĂZBOI

O curte cu juri din München a pronunțat sentințe de condamnare împotriva unui număr de trei foști naziști care în anul 1941, au luat parte la exterminarea populației evreiești din ținuturi vremelnic ocupate. Actul de acuzare a arătat că e vorba de 12 execuții în masă, în care au căzut victime peste 3 700 persoane.

Curtea cu juri din Berlinul occidental a condamnat la închisoare pe viață pe Friedrich Bosshammer, fost colaborator al lui Eichmann, care a participat la uciderea a mii de evrei din Italia. În cursul procesului au fost audiați 100 martori și s-au citit 200 documente.

La Essen a început judecarea procesului lui Horst Wagner, omul de legătură între Ribbentrop și Eichmann, acuzat că a participat la uciderea a 500 000 de evrei.

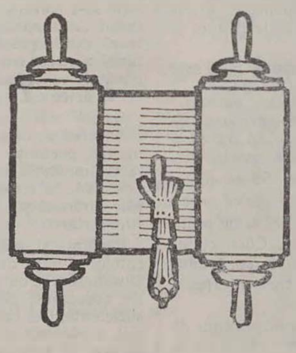
La Viena a început cel de al doilea mare proces în legătură cu Auschwitz-ul. Acuzații, Franz Wunsch și Otto Graf au făcut parte din trupele de pază a lagărului de concentrare Auschwitz și s-au ocupat cu „selecționarea" și transportul deținuților în camerele de gazare.

BULETINUL COMUNITĂȚII DIN BOGOTA

În capitala Columbiei a început să apară un buletin al comunității evreiești. În această țară trăiesc aproximativ 10 000 evrei.

FILM DESPRE HEINRICH HEINE

Scriitorul și cineastul american Karl E. Freybe intenționează să turneze un film despre Heinrich Heine. În acest scop, el va participa la congresul internațional Heine, care va avea loc la Düsseldorf în cursul lunii octombrie.

CLINICĂ PENTRU TRATAREA URMĂRILOR LAGĂRELOR

În localitatea Oegsteest din Olanda s-a început construirea unei clinici care va trata victimele lagărelor de concentrare, care suferă de sindrom post-lagăr.

„GIMNASTICĂ" PE CENUȘA ÎNCINSĂ

Curtea cu jurați din Hamburg a început procesul fostului comandant al poliției de ocupație din Varșovia, Ludwig Hahn și a ajutorului său, Thomas Wippenbeck. Între anii 1941—44 cei doi au ucis sau au expediat la Auschwitz peste 5 000 deținuți. Wippenbeck mai este acuzat că a spînzurat zece deținuți și a torturat mortal alți cîțiva, obligîndu-i să facă „gimnastică" pe cenușă încinsă.

RECITAL DE POEZIE

O reuniune a prietenilor și cititorilor poetului Abraham Nahum Stencl a sărbătorit la Londra cea de a 75-a aniversare a nașterii acestuia. A urmat un recital din poeziile acestuia în idiș și engleză.

UN NOU CENTRU COMUNITAR LA CANBERRA

Și în orașul Canberra (Australia) se află o comunitate evreiască. De curînd s-a dat în folosință noua construcție a centrului comunitar, compus dintr-o sinagogă, săli de conferințe, săli de studiu etc.

MOARTEA UNI SCRIITOR

La Tel Aviv a încetat din viață, în vîrstă de 92 de ani, cunoscutul scriitor și traducător în limba ebraică Gerșon Șofman. El a fost considerat maestrul schițelor scurte în literatura ebraică.

JUSTIȚIA ȘI CRIMELE NAZISTE

În editura University Press, Amsterdam. a apărut cel de al VIII-lea volum din seria „Justiția și crimele naziste" redactat de juriștii Rüter și dr. Fuchs de la universitatea din Amsterdam. Acest ultim volum al seriei conține 39 de sentințe, printre care și sentința de detențiune pe viață, pronunțată împotriva Ilsei Koch, soția comandantului lagărului Buchenwald.

NOUL PREȘEDINTE AL COMUNITĂȚII EVREIEȘTI DIN BELGRAD

D. David Perera a fost ales președinte al Comunității evreiești din Belgrad, în locul lui Alexandre Dov Stajner, decedat de curînd.

AJUTORAREA CELOR CARE AU AJUTAT

Senatul Berlinului occidental a întocmit o listă de 678 persoane care în timpul regimului nazist au acordat ajutor — riscîndu-și viața — unor persoane prigonite, și care acum se află în situația de a fi ele inșile ajutate. Aceste persoane vor primi o pensie din partea statului.

IDENTIFICAREA VICTIMELOR DE LA DACHAU

După cum anunță Centrul de cercetări de la Arolsen, care se ocupă cu cercetarea victimelor experiențelor medicale de la Dachau, toți deținuții acestui lagăr care au fost supuși experiențelor medicilor naziști au fost identificați. Pe baza documentelor a fost întocmită o listă conținînd 35 000 de persoane.

INSTRUMENTE MUZICALE DIN VECHEA IUDEIE

În localitatea Chaux-de-Fonds (Elveția) s-a deschis expoziția itinerantă a Muzeului muzicii din Haifa, prezentînd instrumente muzicale din vechea Iudeie. Exponatele denotă o intensă viață muzicală.

NOI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE

Profesorul Naham Avigad, de la Unviersitatea din Ierusalim a descoperit pe muntele Scopus o boltă sepulcrală, datînd din primul secol al erei noastre. Această descoperire este extrem de importantă, deoarece este vorba de unul din primele morminte subterane, construite în întregime din piatră, singurul de acest fel descoperit la Ierusalim. Construcția se află la o adîncime de 3—4 metri de suprafața pămîntului ; ea se compune din patru încăperi iar zidăria ei este atit de solidă incit nu se poate asemăna decît cu mormîntul familiei lui Herodes. Ceea ce o singularizează este faptul că e înconjurată cu ziduri din piatră cioplită. În interiorul mormîntului s-au găsit două sarcofagii, patru osuarii și două capace de osuarii. S-a mai găsit un vas de sticlă de tipul celor folosite în vremea împăratului August, și o oală. Sarcofagiile sînt împodobite cu sculpturi reprezentînd un model cunoscut și folosit de familiile evreiești din antichitate.

Din inscripțiile găsite pe osuarii reiese că este vorba de mormîntul unui „nazirit" despre care se menționează în literatura talmudică. Se pare că pe Muntele Scopus erau înmormîntați membrii familiei lui Ionatan, șeful unei importante familii din Ierusalim.

Cu ocazia unor construcții făcute la Beth Șemeș s-a descoperit o veche așezare care a servit în antichitate drept loc de cult și care datează de peste 4 000 ani. Felul în care sînt dispuse ruinele arată că locuitorii așezării erau semi-nomazi. Uneltele găsite dovedesc că nomazii din regiune se ocupau și cu muncile agricole. De altfel se știe că vechiul Beth Șemeș, oraș fortificat, înconjurat de ziduri puternice, se afla numai la un kilometru de locurile locuite de nomazi. O situație similară exista și în timpul lui Abraham, care locuia în apropierea Hebronului fortificat și nu în interiorul zidurilor sale. Locul de cult pomenit mai înainte se află pe vîrful unei coline, unde se află mai multe sanctuare asemănătoare așezate unul lîngă altul. Sanctuarele sînt înconjurate de un zid de piatră. În apropierea altarului s-au găsit unelte din argilă, care au servit cultului și anume vase asemănătoare cu cele găsite la Medgidia și Naharia. În apropierea acestui loc de cult s-au găsit ruinele unor locuințe și ustensile de gospodărie.

דריי שילער

(המשך פון זייט 10)

גרינשפאן האט אין פאריז אומגעבראכט פאן ראטן און ס'האט אנגעהויבן א געיעג נאך אלע וואס האבן געהייסן גרינשפאן. דאס מאל האבן די אומגליקלעכע קינדער געמוזט שטארבן ווייל איינער פון זיי האט מיט זיין נאמען, עליאס, דערגאנצט די מיסטישע חשבונות פון היטלערישן אנפירער קילינגער.

די עקזעקוציע

די עלטערן, וועלכע האבן נאך געהאפט אז די רעטונג וועט קומען, האבן באקומען די דערשיטערנדיקע בשורה. אומפאראהאפט זענען זייערע בראווע קינדער אומגעבראכט געווארן, אין דער געפענגעניש זשילאווא, דורך שיסן. די בשורה האט אנגעצינדן א פייער אין די הערצער. די הינריכטונג איז פארגעקומען דעם 10-טן יולי 1942, פארטאג אפן פלאטאו פון דער פעסטונג זשילאווא. ס'איז געווען א לויטערער פרימארגן פון אנהויב זומער. די נאטור, אן אויפגעפרישטע פון די מארגנדיקע זון-שטראלן האט פארשפרייט איר פראכט. אין די הייכן האבן די פייגל, האפערדיק, פארשפרייט זייערע קלאנגען. איבעראל האט דאס לעבן געקאכט. די דריי קינדער, דריי קנאספן, האבן געענדיקט זייער לעבן אלס דערשאסענע. זיי זענען געפאלן מיט ווירדע! העלדיש! זיי האבן נישט געלאזט מען זאל זיי פארבינדן די אויגן. זיי האבן נישט געוויינט. זיי האבן זיך נישט געוואלגערט אין שטויב בעטנדיק רחמנות. זיי האבן זיך פעסט ארומגענומען און האלטנדיק זיך ביי די הענט, מיט ארויסגערוקטע ברוסטן האבן זיי אויפגענומען די פארניכטנדיקע קוילן פון דעם עקזעקוציע-פלוטאן.

עס זענען פונדעמלט פארביי 30 יאר...

דאס לעבן זיגט און ס'וועט אייביק זיגן! אבער אין א שעה פון וואכזיין און דערמאנונג איז כדאי זיי צו ווידמען א ברענענדיקן געדאנק, א פלאמענדיקן. א געדאנק פון ווייטאג און ליכט.

עס זענען געווען דריי יוגנטלעכע: זלמן לעאן, מאסקאוויטש יאנקו, עליאס קארנעליו. אף זייערע קלארע אויגן זענען געפאלן שטיקער נאכט. זייערע שמייכלען זענען אף אייביק פארלאשן געווארן. דאס געזאנג פון זייער הארץ האט אויפגעהערט...

דריי יוגנטלעכע...
לאמיר זיי נישט פארגעסן!

שטעפאן טיטא

די כשרה אפּרו-הייזער פון דער פעדעראציע

אויך אין דעם יאר זענען געווען אפן, אין די חדשים יוני—יולי — אויגוסט, די כשרה אפּרו-הייזער פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות.

אין עפאריע-נארד, בארסעק און קריסטיאן (בראשאווער באצירק) האבן די כלי-קודש, די באאמטע פון די קהילות, געהאט די מעגלעכקייט זיך אפצורוען אין א יידישער אנגענעמער סביבה און אפהיטן כשרות. אין יעדן אפרוהויז איז פאראן א שול וו מען דאוונט טעגלעך און פרייטאגצונאכטס ווערט איינגעארדנט א טראדיציאנעלער עונג שבת.

אברהם מיקו פארקי צו זיינע 85 יאר

דער פרעזידענט פון דער ספרדישער סעקציע פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, הער אברהם מיקו פארקי, האט דערגרייכט די בכבודיקע עלטער פון 85 יאר. די דאטע פאלט צוזאמען מיט נאך א דאטע וואס פארדינט גלייכצייטיק אפגעמערקט צו ווערן: אברהם מיקו פארקי איז טעטיק אין דער קהילה 50 יאר. אין זיין ארכיוו איז פאראן א בריוו פון 12-טן פעברואר 1922, דורך וועלכן ער ווערט נאמינירט אלס אינספעקטאר פון די ספרדישע שולן פון דער בוקארעשטער קהילה. פון דעמלט ביז היינט האט הער פארקי נישט איבערגעריסן זיין איבערגעגעבענע טעטיקייט לטובת הכלל. מיט דעם זעלבן אינטערעס פאלגט ער נאך אויך היינט אלע ענינים אין דער טעטיקייט פון דער ספרדישער סעקציע פון דער פעדעראציע.

פארצייכענענדיק דעם דאפלטן יובל, שליסט זיך אן אונדזער רעדאקציע צו אלע זיינע פריינט און פארערער און ווינטשט אים א שיבה טובה, אריכות ימים ושנים, עד מאה ועשרים!

מודעות

דאס דאווענען אין די ימים נוראים

די בוקארעשטער יידישע קהילה איז מודיע אז אין די ימים נוראים פון דעם יאר וועט מען דאווענען אין פאלגנדיקע שולן:

אין דער כאר-שול — ספּינטא ווינער-גאס
אין דער גרויסער שול — אראמאקע-גאס
אין ספרדישן טעמפל — באנו מאראשינע-גאס
מלבים-שול — בראווילאר-גאס
אחרות קודש — מאמולאר-גאס
א. ב. זיסו — מאמולאר-גאס
אין אלטן בית-המדרש — מאשילאר-גאס
וואינצא — מאראם שעפּטעקא-גאס
ישועה טובה — אטענא-גאס
ראשית דעת — אנטים-גאס
אייזיק איליע — וואנאטאר-גאס
חברה-תהלים — גריוויצא-גאס
באראן הירש — בראדולוי-גאס
בלעכערישע שול — וואסילע קערלאווא גאס
אזשוטארול — אנדריי בערסאן-גאס
קרעדינצא — טאנעאנו-גאס
פאשקאנער קלויז — גענעראל פלארעסקו-גאס
זכרון יעקב — פאטעראש-גאס
פועלי צדק — קאנטעמיר-גאס.

ראש השנה-דרשות פון רב הכולל

שבת דעם 9-טן סעפטעמבער, אזייגער 10.30 אינדערפרי, וועט דער רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, האלטן אין דער בוקארעשטער כאר-שול (ספּענטא ווינער-גאס נומער 9) די דרשה „עקידה — דער יידישער אפּפערגייסט".

■

שבת אין אוונט, אזייגער 18.30, אין ספרדישן טעמפל, באנו-מאראטשינע-גאס, וועט דער רב הכולל האלטן די דרשה „ראש השנה — מנוחה און חשבון הנפש"

■

זונטיק, דעם 10-טן סעפטעמבער, אזייגער 11.30 אינדערפרי, אין דער בוקארעשטער כאר-שול, וועט דער רב הכולל האלטן די דרשה „קול שופר — א מעסאזש פון בראשית ביז אחרית הימים".

■

זונטיק, דעם 18-סעפטעמבער, אזייגער 18, צו כל נדרי וועט דער רב הכולל האלטן זיין דרשה אין דער בוקארעשטער כאר-שול „ווידערבאגעגעניש מיט גאט".

■

מאנטיק, דעם 18-טן סעפטעמבער, פאר יזכור, אין דער בוקארעשטער כאר-שול, וועט דער רב הכולל ריידן וועגן „קידוש השם".

דאס נייע לערן-יאר אין דער תלמוד-תורה

די יידישע קהילה פון בוקארעשט מעלדעט אז דעם 3-טן סעפטעמבער האט זיך אנגעהויבן און ווידער איר טעטיקייט די תלמוד-תורה.

די איינשרייבונגען און וויידעראיינשרייבונגען קאנען געמאכט ווערן טעגלעך אין דער קהילה — ספענטא-ווינער גאס נומער 9.

חברה ש"ס

שבת דעם צווייטן סעפטעמבער, פרשת נצבים-וילך אין דער שול א. ב. זיסו, מאמולאר-גאס, וועט דער רב הכולל אפּהאלטן דעם סיום איבער דער מסכת ביצה. דער רב הכולל וועט דאן געבן א שלוש סעודות לזכר זיין פאטער, הרב הגאון אברהם ליב רוזן ז"ל, וועמענס יארצייט עס פאלט אוים דעם צווייטן טאג ראש השנה.

דער קאמיטעט פון דער בוקארעשטער כאר-שול

בעט די בעלי-בתים זיך צו פארשאפן באצייטנס פלעצער פאר די ימים נוראים פון האיאר תשל"ג. די קאנצעליי פון טעמפל איז אפן טעגלעך פון 9—13 און 16—19.

די שבת-שובה-דרשה

די מלבים-שול לאדט איין די מתפללים צו קומען הערן, שבת דעם 16-טן סעפטעמבער, אזייגער 10 אינדערפרי, די שבת-שובה-דרשה פון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן.

כל נדרי

אין אלע שולן און טעמפלען וועט מען אנהויבן זאגן כל נדרי אזייגער 18 אין אוונט.

אתרוגים אויף סוכות

די קהילות און די בעלי-בתים וואס ווילן זיך פארשאפן ארבע מינים אויף סוכות ווערן געבעטן זיך צו ווענדן מיט באשטעלונגען צו דער פעדעראציע, ביז דעם 7-טן סעפטעמבער.

לוח פאר תשל"ג

די פעדעראציע פון די יידישע קהילות דערמאנט די קהילות, די אנדערע יידישע אנשטאלטן און די בעלי-בתים אז זיי קאנען באשטעלן דעם לוח תשל"ג ביז 20 סעפטעמבער 1972.

הרמ"א — ר' משה איסרלש

(המשך פון זייט 12)

— לימוד שנקרא אצל החכמים „טיול בפרדס", ו„הכמת החכמים בכל הדורות היה להם במקום רוח הקודש", ובהשפעת הרמב"ם, קיבל את ה„שכל" ליסוד בביאוריו לדברים קשים ומופלאים בתלמוד ובמדרש. ועל ידי „מורה נבוכים", עמד על הפילוסופיה של אריסטו. הוא האמין ב„שכל הפועל" של הרמב"ם וקרא לו: „שר העולם, ארדיכל וסרסור", הפועל בתחתונים ונותן הצורות בתחתונים בחומרים בעלי הנוף, וב„מעשה מרכבה" ראה רמז להרכבת היסודות. ועל המלאכים אמר: „כל כוח השם יתברך נקרא מלאך, כל רצון ופעולה, הוא מלאך השם יתברך". ואולם במנין עיקרי האמונה, לא הסכים עם הרמב"ם והלך אחר ר' יוסף אלבו, שהעמידם על שלושה: מציאות השם, תורה מן השמים, שכר ועונש. והוסיף על 6 „האמונות האמיתיות" של אלבו, עוד שלוש: בהירה חפשית, קבלת אבות, עבודה לאלוקים ולא לזולתו. כן לא קיבל את דעתו של הרמב"ם על נצחיות העולם, אלא סבור היה, „שהעולם ייפסד". הוא ראה באדם תכלית המציאות, שהכול נברא בעבורו ונקרא „עולם קטן", לפי שהוא בדמות עולם הגדול עם מנהיגו שהוא אלוקים יתברך. וכדי להידמות ל„עולם הגדול", צריך הוא להשתלם בשני אופנים: להסיר ממנו את המידות המגונות ולעשות את הטוב ולהעמיק את ההשגה וההתבוננות בשם ובשאר הנמצאות, והוא „השכל העיוני". השכל ניתן לאדם כדי שיתבונן בדרכי הנמצאים ולעמוד מתוכן על סוד טעמי התורה. השכל הוא היצר הטוב שבאדם, והיצר הרע הוא חומר האדם, ועולם הבא הוא עולם חשכלי. השגת האלוקים נמשכת אחר השכל וכפי התרבות השכל תתרבה ההשגחה.

הרמ"א דרש טעמי המצוות, כוונת התורה לתקן הנפש והגוף. כל המצוות הבאות בתורה, רובן הן צרכי הגופות ונוהג בני אדם בין איש להברו. והרבה מצוות בתורה, הן לזכרון ענייני האדם וקורותיו בתחילת הבריאה, ואין דבר שלא נרמז בתורה. בתורה נכללו כל החכמות.

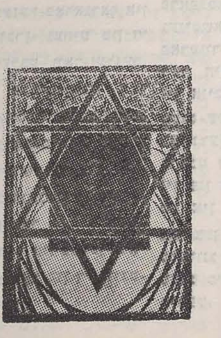
הרמ"א האמין בקדושת הקבלה וה„זוהר" וחיבר ספרים בהכמת הנסתר וכתב פירוש על ה„זוהר". הוא האמין, שהאדם יכול לפעול על ידי השמות הקדושים ולהשביע שרי מעלה לעשות רצונו. ועם היותו מאמין בקדושת הקבלה, קבע תחום בינה ובין ההלכה ופסק שאין להביא ראיה מספר ה„זוהר" לעניין הלכה. הרמ"א השתדל לפשר בין החקירה והקבלה והסכים לדעת המקובל-הפילוסוף בוטריל, בפירושו ל„ספר יצירה", „כי חכמת הקבלה היא חכמת הפילוסופיה, רק בשתי לשונות ידברו". גם דיעות המקובלים בעניין הספירות, הוא עניין תארי הפעולות אשר כתבו הפילוסופים.

בר-מצוה אין יאס

אין דער גרויסער שול פון יאס איז לעצטנס פארגעקומען די בר-מצוה פון יוליאן דוד, דער זון פון אפטעקער משה דוד.

יוליאן דוד איז איינער פון די פלייסיקסטע קינדער אין דער יאסער תלמוד-תורה, אין דער גרופע וואס ווערט אנגעפירט פון הרב דאובער און האט ארויסגעוויזן צו זיין בר-מצוה אז ער האט זיך גוט אנגעאייגנט די לימודים און באקומען א באציונג צו די ווערטן פון דער אלטער יידישער טראדיציע.

פאר א גרויסן עולם, — פריינט, באקאנטע, קרובים, — אין דער אנוועזנהייט פון די מנהיגים פון דער יאסער קהילה, האט דער תלמיד געהאלטן א זייער שיינע דרשה. דער פרעזידענט פון דער יאסער קהילה, דר. סימאן קאופמאן, האט, אין נאמען פון דער קהילה, באגריסט דעם בר-מצוה און זיינע עלטערן ווי אויך דעם רב דאובער.

דער כוח פון תשובה

אין נאמען פון ר' שמעון בן יוחאי ווערט געזאגט:
— אפילו מנשה, דער גרויסער זינדיקער, בשעת ער האט תשובה געטאן, האט גאט פאר זיין תפלה געמאכט אין הימל, אונטער דעם כסא הכבוד, א מין א אונטערגראבן, דורך וואנען די תשובה האט זיך דורכגעשפארט און צו אים ארויפגעשטיגן, אויסגעמיטן די מדת הדין.

וואס תשובה ברענגט

ר' חמא בר חנינא זאגט:
— וויכטיק איז תשובה: זי ברענגט א רפואה דער קראנקער זינדיקער וועלט.
ר' יונתן זאגט:
— וויכטיק איז תשובה: זי ברענגט אן אויסלייזונג דער וועלט.
ריש-לקיש זאגט:
— וויכטיק איז תשובה: זי צערייסט דעם גרויסן גזר-דין פון מענטשן. ווען אפילו דער גזר-דין איז שוין א געחתמ'עטער האלט זי אפ די שטראף.
ר' יונתן זאגט:
— וויכטיק איז תשובה: זי פארוואנדלט מיטוויליקייטן אין אומגערנדיקע פעלער.

וועלכער הייסט א בעל-תשובה?

לויט רב יהודה'ס מיינונג איז דער פארעכנט פאר א בעל-תשובה, וועמען ס'איז געקומען צו דער האנט עפעס אן עבירה איינמאל און צוויי מאל און ער האט זיך אפגעהאלטן.

*

מ'האט געפרעגט ביי דער חכמה: א זינדיקער — וואס פאר א שטראף קומט אים?
— „די זינדיקע זאל דאס שלעכטס פארפאלגן" — האט זי געענטפערט.

רעפין: מתפלל

האט מען געפרעגט דאס זעלבע ביי דער נבואה.
— „די זינדיקע זעל זאל שטארבן" — האט זי געענטפערט.
פרעגט מען דאס זעלבע ביי דער תורה.
— „דער זינדיקער זאל ברענגען א שולדאפפער, וועט ער ריין ווערן" האט זי געענטפערט.
פרעגט מען ביי גאט:
— זאל ער תשובה טון — האט גאט געענטפערט.

א טאג פארן טויט

ר'אליעזר זאגט:
— טו תשובה א טאג פארן טויט.
פרעגן אים די תלמידים: וויסט דען א מענטש דעם טאג פון זיין טויט?
— אדרבא — ענטפערט ער זיי — זאל דער מענטש טאקי היינט תשובה טון, מאמער וועט ער מארגן שטארבן, וועט ער ממילא אלע זיינע טעג תשובה טון.

דאס זעלבע האט שלמה המלך געזאגט: אין יעדער צייט זאלן זיין דיינע קליידער ווייס און בוימל אויף דיין קאפ זאל נישט פעלן.
ר' יוחנן בן זכאי האט אויף דעם געזאגט א משל:
— א קעניג האט אמאל איינגעלאדן זיינע קנעכט צו זיך אויף א מאלצייט און קיין צייט נישט באשטימט. די קלוגערע פון זיי האבן זיך אויסגעפוצט און געזעסן גרייט ביים קעניגלעכן פאלאץ. זיי האבן פארשטאנען אז אין קעניגלעכן הויז קען גארנישט אויספעלן. די נארישע זענען זיך אוועקגעגאנגען יעדער צו זיין באשעפטיקונג. זיי האבן געטראכט: א מאלצייט קומט נישט אן אזוי גרינג, ס'מוז דויערן. פלוצלונג האט דער קעניג אויפגעפאדערט די קנעכט זיי זאלן באלד קומען. די קלוגערע זענען באלד אריין, פיין אויסגעפוצט. די נארישע אבער זענען געקומען אויסגעשמירט. איז דער קעניג העכסט צופרידן געבליבן מיט די קלוגע און שטארק אויפגעבראכט געווארן אויף די נארישע. האט ער באפוילן: די וואס האבן זיך צום מאלצייט צוגעגרייט זאלן זיך זעצן עסן און טרינקען, און די וואס זענען נישט גרייט געווען זאלן שטיין און צוקוקן.
— דאס וואלט זיי נאך נישט אזוי געארט — האט מען אויף דעם געזאגט אין ר' מאירס נאמען — זיי וואלטן אויסגעזען ווי באדינער ביים מאלצייט. ווי דען? סיי די סיי יענע וועלן זיצן ביים טיש, די וועלן עסן און יענע וועלן הונגערן, די וועלן טרינקען און יענע דארשטיק בלייבן, ווי דער פסוק זאגט:

אזוי זאגט גאט
מיינע קנעכט וועלן עסן
און איר וועט הונגערן
מיינע קנעכט וועלן טרינקען
און איר וועט דארשטן
מיינע קנעכט וועלן זינגען פאר ווילטאג
און איר וועט שרייען פון הארצווייטיק.

תשובה שניידט דורך אלע זיבן הימלען

רבנו הקדוש האט געזאגט אין זיין דרשה:
— גרויס איז דער כוח פון תשובה. גענוג אז דער מענטש זאל זיך פארטראכטן צו תשובה און זי הייבט זיך גלייך אויף, שניידט דורך אלע זיבן הימלען און בלייבט שטיין פארן כסא-הכבוד.
אין נאמען פון ר' יהודה הנשיא ווערט געזאגט:
— פארשטעלט פאר די מלאכים, וואס ארום זיין כסא הכבוד, פון אונטער זייערע פליגלען ארויס, שטרעקט אויס גאט זיין האנט אויפצונעמען די בעלי תשובה, כדי אויסצומיידן די מדת-הדין.

מרדכי געבירטיג

ערב יום-כיפור

ערב יום-כיפור, שוין טונקל אין גאס,
די זון רויט פון בושה, צי אפשר פון כעס
אראפ ערגעץ נידערגעט —
דעם מעריב-ווייט הימל צעברענט
ס'איז ערב יום-כיפור, נאך מנחה פארנאכט,
און דא שטייען שולן. ווי תפיסות פארמאכט,
אויף אייזערנע טירן
די שלעסער ווי קייטן אויף הענט

ערב יום-כיפור, שוין מעריב'דיק נאכט,
די יידישע געסלעך פון שונא באוואכט,
ווי קינדער פארשעמטע
פארוזיוועטע שטייען אצינד.
— געוויינט איצט פון שולן צו הגון געוואנג —
דער רעזאן פון זעלנערישע שטיוול דעם גאנג,
דאס קנאלן פון ביקסן,
דאס סקאמלען פון היימלאזע הונט.

ערב יום-כיפור — ווי לאנג נאך, ווי לאנג? —
אין יידישע גאסן א טומל, א דראנג
פון אלע זייטן דאגן.
דער עולם צום דאווענען שפאנט.
די בענק און די שטענדערס אין שולן באזעצט
היינט שטייען זיי לידיק, פארוויסט און פארלעצט
זינט הונדערטער יארן
דאס ערשטע מאל היינט אזא שאנד

ערב יום-כיפור! א מנין די צאל
פארשפארט אין א שטוב ווי אין שפאניע אמאל,
געהילט אין תליתים —
אינדרויסן שטייט איינער און היט.
ביים שיין פון א יארצייט, וואס ברענט אויף דער שאנק,

דערהערט זיך א קול, אזא טרויעריק געזאנג,
דערהערט זיך דאס ליד,
דאס אלטע מאראנישע ליד,
אוי, אוי-אוי. אוי-אוי, ווי! אוי, ווי
כל-נדרי!

קראקע, 25 נאוועמבער 1939

אין א שעה פון וואכזיין און דערמאנונג וויל איך ווידמען די דאזיקע שורות דריי יונגע העלדן וואס זענען אומגעקומען פון א פאשיסטישער קויל און דער שווארצער טויט האט זיי פארשלינגען.
עס זענען געווען דריי שילער... זאלמאן לעאן, מאסקאוויטש יאנקו, עליאסקארנעל.
זייער דראמע האט זיך אפגעשפילט אין דער שטיל, אין בוקארעשט אין יאר 1942. עס איז געווען א שווארצער פרילינג. דער פאשיזם האט געהערשט אין לאנד און בארויבט דאס ליכט.
אין יענעם פרילינג פון 1942 זענען שווארצע שטיקער נאכט געפאלן אף די קלארע אויגן פון די דריי יוגנטלעכע. זייערע שמייכלען זענען אף אייביק פארלאשן געווארן. דאס געזאנג פון זייער הארץ האט אויפגעהערט.
דריי יוגנטלעכע וואס זענען ערשט ארויס פון די קינדער-יארן...
די פאקטן זענען דערשיטערנדיקער ווי די געקליבענע ווערטער.

א פאטריאטישע אקציע

דעם 14-טן מערץ 1942, האט א צייטונג-פארקויפער, וואס האט באקומען א באנקנאטע פון 5 ליי אף וועלכער ס'זענען געווען אנגעשריבן די לאזונגען: „נידער מיטן קריג", „דייטשן, טראגט אייך אפ!". „דער פאטריאטישער פראנט פון דער יוגנט", האט געמאלדן וועגן דעם דעם ערשטן פאליץ-מאן. דעם יוגנטלעכן וואס האט פארשפרייט דאס געלט מיט די אויפשריפטן האט מען באלד איבערגעפירט אין דער געהיים-פאליציי, ווו מ'האט אים געפייניקט אף א בעסטיאלישן אופן, אבער מ'האט ביי אים נישט געקאנט ארויסבאקומען א ווארט. ער האט נישט אפגעגעבן קיין שום דערקלערונג. ער האט זיך איינגעמויערט אין שווייגן. דאך, האט מען אים אידענטיפיצירט אלס שילער פון ליציי „קולטורא ב" און די אויספארשונג-ארגאנען פון דער געהיים-פאליציי שטעלן פעסט אז די שולדיקע אין פארשפרייטן דאס געלט מיט די לאזונגען זענען דריי יוגנטלעכע: זלמן לעאן, שילער אין VII-טן קלאס פון ליציי „קולטורא ב", מאסקאוויטש יאנקו, בעל - מלאכה, עליאס קארנעליו, שילער אין VII-טן ליציי - קלאס „קולטורא ב". די „גרופע" האט זיך אויסגעוויזן די אויסשפירער צו זיין צו קליין. מ'האט באדארפט אויסברייטערן די אויספארשונג און געפונען נאך אנדערע וואס זענען געמישט אין דער זאך. סוף כל סוף. שטעלט פעסט דער אויסשפיר-דינסט, מען ווייסט נישט ווי-אזוי, אויך אנדערע פאראנטווארטלעכע. נייע 13 שולדיקע, אין עלטער פון 10 ביז 16 יאר, ווערן געשיקט פארן געריכט. נישט געקוקט דעראויף וואס די „ספעציאליזירטע" אויספארשער קאנען נישט אויסגעפונען קיין שום פארבינדונג צווישן דער ערשטער גרופע „שולדיקע" און דער צווייטער, ווערן זיי אלע אריינגעפירט אין איינעם און דעם זעלבן פראצעס. אין איינעם און דעם זעלבן געזעץ-פאראגראף און ווערן געהיט פון די זעלבע וואך-זעלנער.
פרטים וועגן דער אויספארשונג און וועגן פראצעס האט מיר. א דערשיטערטער, איבערגעגעבן דער פראפעסאר ס. ליטמאן. וואס איז געווען פראפעסאר פון די יוגנטלעכע.

דער פראצעס

דער פראצעס האט זיך פאנאנדערגעוויקלט צווישן שרעק און האפענונג. די דעבאטן האבן זיך געצויגן לאנג, שווער, שרעקלעך.
אין א געוויסן מאמענט, האט זיך אויסגעוויזן — אדאנק די דערקלערונגען פון די באשולדיקטע. דעם עדות זאגן פון די פראפעסארן און דער געניטשאפט פון די פארטיידיקער — אז דער הימל לייט'ערט זיך אויס. דעם האפענונגס-שטראל האט באזונדערס אריינגעבראכט דאס מודה זיין זיך פון א באשולדיקטע, אין עלטער פון נאר צען יאר, א דערקלערונג וואס דערשיטערט מיט איר נאיוויטעט, מיט דער אומשולד פון א צארט מיידעלע וואס מ'האט אוועקגעריסן פון אירע פופן און אריינגעווארפן צווישן באגנעטן. א פארפירטע אין א לאבירינט פון פראגן, איין פראגע כיטרער פון דער אנדערער און וועלכע האבן געהאט דעם ציל ארויסצובאקומען אן ענטפער וואס זאל בארעכטיקן דעם אורטייל, האט דאס מיידעלע געוווסט אפצוהיטן אין דעם אמת אין דאס לעבן פון אירע שפיל - חברים. יא, ס'האט זיך אויסגעוויזן אז דער הימל לייטערט זיך אויס. מיט אמאל האבן זיך אבער אנגערוקט שווארצע כמארעס אף די קעפ פון די וואס האבן זיך געפונען אף דער באשולדיקונגס-באנק. די גוטוויליקע שטימונג האט זיך פארוואנדלט אין א אויספירער פון באפעלן וואס זענען געקומען פונעם הויפט פון די היטלעריסטן, קילינגער. און דער ארדן איז אויסגעפירט געווארן.' זלמן לעאן, מאסקאוויטש יאנקו, עליאס קארנעליו, זענען פארמשפט געווארן צום טויט. די אנדערע, צו צוואנגס-ארבעט צווישן 10 און 25 יאר.
דער אורטייל איז ארויסגעגעבן געווארן שפעט נאך מיטן נאכט. די געפערלעכע אגיטאטארין, דאס צעניעריקע מיידעלע, וואס איז פארמשפט געווארן צו פארברענגען אירע קינדער - יארן אין זאלץ-גרובן, איז אנטשלאפן געווארן מיטן קעפל אף די הענט וואס האבן זיך אנגעשפארט אף דעם צוים פון דער באשולדיקונגס-באנק...

דריי יוגנטלעכע...

א מארד און א פאטאלע „מיסטישע" פארבינדונג

דאס לעבן האט אבער זיינע אייגענע געזעצן. אזוילאנג עס ווארפט זיך נאך איין אדער, באפעלט דער לעבנס-אינסטינקט זיך צו פארטיידיקן. דעם אנדערן טאג האבן באלד אנגעהויבן די באמיונגען צו ראטעווען דאס לעבן פון די פארמשפטע צום טויט. עס זענען געמאכט געווארן פארשידענע אינטערווענצן צו ענדערן דעם טויט-אורטייל. די פארמאליסטישע · ביראקראטיע וואס האט געלעגט מער אכט אף פאפירן ווי אף גערעכטיקייט האט צונישט געמאכט אלע באמיונגען.
און אט פארוואס: דעם 29-כטן מאי 1942 איז היינדריך, דער נאצישער פראטעקטאר פון בעמען, דער וואס האט געהאט אף זיין געוויסן טויזנטער אומשולדיקע קרבנות, געשאסן געווארן פון די טשעכישע פאטריאטן. אין דער אקציע פון אוועקלייגן דעם הענקער היינדריך האט זיך באטייליקט אויך א געוויסער עליאס. פון דעם מאמענט ווען מ'האט זיך דערוווסט אז איינער פון די וואס האבן באשלאסן דעם טויט פון היינדריך הייסט עליאס, איז דער גורל פון די יוגנטלעכע געווען א געחתמעטער. די טראגישע אנטוויקלונג פון די פאקטן האט עס באשטעטיקט. נאר דערפאר ווייל איינער פון די פארמשפטע יוגנטלעכע האט געהייסן עליאס קארנעליו. די משרתים פון טויט, די געסטאפא-לייט האבן וואנזיניק פארפאלגט אלע די וואס האבן על פי צופאל געטראגן דעם נאמען עליאס, נאמען וואס האט זיי דערמאנט אין מענטשן וואס זענען נישט גלייכגילטיק צום פאשיזם. אזוי איז אויך געשען נאך דעם ווי

(המשך אויף זייט [illegible])

צייט-שריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דער מעסאַזש פון רב הכולל, ד״ר דוד משה רוזן שליט״א לכבוד ראש השנה און יום כיפור תשל״ג

צו די יידישע קהילות פון דער סאָציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע

טייערע ברידער און שוועסטער,

פיל מיט נשמה-ראַנגלעניש זענען די טעג אין וועלכע דער ייד גרייט זיך אקעגנצוגיין דעם נייעם יאָר. מיט עמאָציע מישט ער איבער א נייַ בלאַט אין ספר החיים, אין בוך פון לעבן. אין תוך — אף דעם וועג פון דער וויג ביז צום קבר — שטעלט מיט זיך פאַר א נייַ יאָר, נאָך א שטאַפּל, נאָך אן עטאַפּ וואָס ס׳האָט מיטגעמאַכט און וועלכער קערט זיך מער נישט אום און וואָס איז גלייכצייטיק, וויניקער אן אָפּשטעל אף דעם וועג צו דער ענד-סטאַציע פון דעם לעבן.

מיט רעכט ווערן, אזויאַרום, ראש השנה און יום כיפור נישט באטראכט אלס ימים-טובים, אלס פייערלעכע טעג פון פרייד, נאָר זיי ווערן אָנגערופן ימים נוראים, פאַרכטיגע טעג.

וויאַזוי זאָל נישט איבערציטערן די אָרימע מענטשלעכע באשעפעניש, ווען זי אנטלויפט פון דעם פאַרשווינדלעריקן ווירוואַר פון טאָג-טעגלעכן לעבן און הערט זיך צו צום קול שופר וואָס דערמאָנט דעם מענטשן אין דער נישטיקייט פון זיינע תאוות, אין דער פּוסט-קייט פון זיינע מאַטעריעלע!

וויאַזוי זאָל דער מענטש נישט אויפציטערן דערמיט ווען ער באטראַכט זיינע מעשים, זיינע געדאַנקען, געפילן, ווען ער קומט פאַרן העכסטן און אומברחמנותדיקן געריכט — פאַרן משפט פון זיין אייגענעם געוויסן?

אליין וואָס מיר האָבן דערשטיקט אין די טיפענישן פון אונדזער געוויסן, אליין וואָס מיר האָבן נישט געוואָלט מודה צו זיין פאַר אנדערע, פאַר גאָט און זיך אליין א וידוי, ברענגען מיר ארויס אף דער אויבערפלאַך אין די פאַרכטיקע טעג, כדי זיך צו קאָנען אָפּטייטשן פון דעם שלעכטן וואָס האָט זיך איינגעניסטעט אין אונדז, כדי צו דערפילן דאָס געבאָט פון יידישן נייעם יאָר — תיקון פאַרבעסערן.

מיר וואַרטן נישט אף דעם לעצטן משפט כדי אָפּצוגעבן חשבון וויאַזוי מיר האָבן זיך אויפגעפירט אין דעם לעבן. אלע יאָר הייבט אָן דער יידישער לוח מיטן יום הדין, מיט טעג פון משפט, מיט טעג אין וועלכע, נאָך דעם ווי מיר האָבן זיך געמאַכט א חשבון הנפש, נאָך דעם ווי מיר האָבן פעסטגעשטעלט ווי אָרעם מיר זענען אין מעשים-טובים, ווי פאַרזינקען מיר זענען אין חטאים, אין פוסטע אילוזיעס, האָבן מיר דעם כוח אויסצופירן דעם תיקון, האָבן מיר דעם כוח אויסצובעסערן.

אויסצובעסערן נישט נאָר זיך אלס יחידים נאָר אַנצוווענדן אונדזער גאַנצע מי כדי אויסצובעסערן די געזעלשאַפט, די וועלט אָרדענונג.

לתקן עולם איז דער ציל פון דעם שענסטן פון די קאַמפן וואָס דער ייד פירט אין אנהויב פון יעדן נייעם יאָר. דאָס איז דער קאַמף צו באַצווינגען דאָס בייז, אין זיך און ארום זיך, צו פאַרבעסערן זיין לעבן און דאָס לעבן פון זיינע ליבן. ס׳איז דער קאַמף צו ענדערן — דאָ אף דער וועלט און נישט וואַרטן אף דעם לעבן נאָכן טויט — דאָס לעבן וואָס גאָט האָט אים געשענקט, כדי צו לעבן מיט צדק, שלום און אמת.

אָט פאַרוואָס — אלץ צום אונטערשייד פון די אנדערע יידישע ימים-טובים — ראש השנה און יום כיפור האָבן נישט נאָר א יידישן כאַראַקטער, נאָר זיי זענען טיף אדורכגעדרינגען פון אן אוניווערסאַלן גייסט. אונדזערע תפילות אין די ימים נוראים האָבן אין זין דעם גורל פון אלע פעלקער דאָס דערמאָנען „היום הרת עולם", דעם אָנהויב פון לעבן אין גאַנצן אוניווערס, ווי אויך דעם מיט חטאים, דעם ענד-ציל פון לעבן אין וועלכן דער שופר דערמאָנט, דערהייבן אונדזער נשמה צו נישט נעאַנטע הייכן, כדי פון דאָרט, מיט דער וואָס פון אייביקייט, צו קאָנען בעסער פאַרשטיין פאַרוואָס יעדעס נייע יאָר איז פאַר אונדז באַשטימענדיק פאַר אונדזער פאַראַייניקונג אפן וועג פון פּראָגרעס, פון בויען, פון פאַרבעסערן סיי אונדזער לעבן אלס יחידים סיי די נאַציע מענטשהייט.

ווערט אזויאַרום אדורכגעדרונגען אין אייערע נשמות און אין אייערע מחשבות מיט אָט די לערעס וואָס ס׳ברענגט מיט זיך דאָס נייע יאָר. ווען איר וועט אריינקומען אין אונדזערע בתי-כנסיות ווען איר וועט נעמען אין דער האַנט דאָס מחזור פירט אויס די מצוה פון תיקון אויסבעסערן.

ווערט בעסער, ווערט גערעכטער. קוקט אייך בעסער צו ארום אייך, צו אייער קהילה, צו אירע קולט, קולטור-און הילף-אינסטיטוציעס, באַטייליקט אייך מער אין די אָנשטרענגונגען פונעם ציבור אויפצוהאַלטן יידישקייט, פאַרצווען דאָס לערנען תורה, נישט צו פאַרגעסן די יידישע געשיכטע, נישט צו פאַרגעסן לשון קודש, נישט איבערצורייסן דעם חוט הזהב די גאָלדענע קייט פון אונדזער דורותדיקער ירושה. פאַרוועדט נאָך בעסער אייערע ענערגיעס, אייער טאַלאַנט און אייער באַגייסטערונג כדי צו ברענגען אייער צושטייער צום אויפבלי פון אונדזער טייער היימלאַנד, די סאָציאַליסטישע רעפּובליק רומעניע. קעמפט מיט נאָך מער ענערגיע פאַר תיקון, פאַר א גערעכטערער אָרדענונג אף דער וועלט, אז אין איר זאָל הערשן שלום.

נאָטס ברכה וועט אזויאַרום אריינדרינגען אין אייערע הערצער און אין אייערע היימען און אייך מזכה זיין מיט א גוט יאָר, א יאָר אין וועלכן איר זאָלט אליין נעניסן פון דעם טייערסטן אוצר וואָס מענטשן קענען זיך ווינטשן אין לעבן — פון נשמה-צופרידנקייט.

לשנה טובה תכתבו!

דר. דוד משה רוזן

רב הכולל און פּרעזידענט פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות
פון דער סאָציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע

בראש השנה יכתבון

פון ה. לייוויק

פון אלע פרומע פאַרשטעלונגען, ווינגלווייזן, האָט צום שטאַרקסטן געווירקט אויף מיר דאָס ימים-נוראים-מיסטישע בילד, וואָס איז אזוי קלאָר געצייכנט אין די ראש-השנה און יום-כיפור תפילות, וויאַזוי די גאַנצע פמליא של מעלה זיצט אין אָט די פאַרכטיקע טעג איבער א גרויסן ספר-הזכרונות, וווּ ס׳איז גענוי פאַרשריבן דעם מענטשנס מעשים פונעם פאַרגאַנגענעם יאָר, און משפטן אים — דעם מענטשן.

...איך בין געשטאַנען אין שול לעבן טאַטן און ווען ס׳איז געקומען צו די אָנזאָגנדיק-שאַלנדיקע ווערטער: בראש השנה יכתבון, האָב איך מיט האַרץ-קלאַפּעניש געוואַרט גרייטן זיך צו דערהערן, אז אָט-אָט וועט א רויש טאָן ווי אין א מיטן וואַלד דאָס בלאַט צווישן די בלעטער פונעם ספר הזכרונות, ווו עס זענען פאַרשריבן אלע מיינע מעשים פונעם יאָר, און דאָס קול פון מיין שר וועט נעמען זיי אויסרעכענען איינס נאָך איינס, איינס נאָך איינס.

...יאָ, איך האָב געפילט, אז צו זיין א פולקער ייד און צו שטיין פאַר גאָטס משפט איז א גרויסע זכיה און א שטאָלץ. און דערפאַר איז מיין גרויל געווען געמישט מיט מתיקות. ווען מיר האָט זיך געדאַכט, אז מיין תפילה איז אָנגענומען געוואָרן האָב איך ארויפגעלייגט מיינע ביידע הענט אויף די אויגן, זיי צוגעמאַכט און אריינגעזונקען אין א רעש וואָס האָט זיך פאַנאַנדערגעטראָגן איבער מיין קאָפּ. דער רעש איז געווען דאָס געשאָדער פון די בלעטער פונעם ספר הזכרונות. אָט גייט עס א פּלאַטער נאָך נאָענט מיר אין פּנים, ווי א באַריר פון א הייסן אָטעם, און איך הער אויסרופן מיין נאָמען צום משפט!

איך טראַכט נאָך הייַנט: וואָס פאַר א וווּנדערלעכע גליקזעליקייט עס ליגט אין דעם „בראש השנה יכתבון", אין דעם טיפן גלויבן, אז ס׳איז דאָ א געצייכנט אויג וואָס זעט אליץ, און א ספר וווּ אליץ וואָס דער מענטש טוט, ווערט פאַרשריבן, וואָס אויפן סמך פונעם פאַרשריבענעם ווערט דיין לעבן און דיין גורל געמשפט, און אייגעם באַוווסטזיין פונעם משפט קערוועסטו דעם ווייטערדיקן גאַנג פון דיינע טעג.

איך טראַכט אויך: און וואָס פאַר אן אומגליקלעכער פינצטערניש מענטשן און פעלקער, מיר אלע, זענען אריינגעפאַלן און פאַלן ווייטער און ווייטער, ווען פון אונדז האָט זיך אָפּגענומען די זיכערקייט אז מיר שטייען אלע גלייך פאַר א משפט, אז אונדזערע מעשים ווערן פּינקטלעך פאַר-שריבן און אז מיר מוזן פאַר אלע מעשים אָפּגעבן דין וחשבון.

אלע, אלע גלייך.

אָן דער דאָזיקער זיכערקייט און אָן דעם גלויבן אינעם משפט איבער אונדז איז די וועלט דערגאַנגען צו אירע קאַטאַסטראָפעס, צו אירע חורבנות און מלחמות, איז די וועלט דערגאַנגען צו גאַז-קאַמערן און קרעמאַטאָריעס, צום בלוטיקסטן גאַציזם, צו פיינטלעכער פאַרשווערונג פונעם מין מענטש, צו דער פאַרלייקענונג פון זיין פרייהייט און פון זיין פערזענלעכקייט.

מיר שרייבן, דאַכט זיך, אין דער לעצטער עפּאָכע אזויפיל, מיר פאַרשרייבן גאַנצע ביבליאָטעקן מיט פילאָסאָפיעס, מיט וויסנשאַפט-ווערק, מיט אזויפיל היסטאָריעס און כראָניקעס, גאַנצע בערג מיט כראָניקעס האָבן מיר שוין וועגן די מעשים פון אונדזער היינטיקער עפּאָכע, און — וואָס? ווו איז ענדערן זיי?

זיי זענען נישט קיין בלעטער פון א ספר הזכרונות, פון א וועלט-משפט. זיי זענען נישט קיין „יכתבון" פון א געטלעכער האַנט, וואָס גיט אויך אליין כדי צו שטעלן דעם מענטשן פאַר זיין אייגענעם דין וחשבון.

אָ, משפט פעלט גראָד נישט אויף דער וועלט. די וועלט איז היינט פול מיט משפטים און מיט טרבטעם און מיט לעבן-ליקווידירונג. אָבער ווער מען משפט היינט דער מענטש? ער משפט דעם צווייטן. נאָכאַנאַנד, נאָכאַנאַנד, דעם צווייטן — אָבער נישט זיך אליין.

זיך אליין האָבן מיר אלע אויפגעהערט צו משפטן. דער מענטש וויל נישט הערן מער ווי א געמלעכע קראַפט דרויסן איים און ליינט אוים הויך דעם צעטל פון זיינע אייגענע מעשים, זיינע אייגענע זינד און פאַרברעכנס.

מעסאַזשן פון אויסלאַנד

פון דער גאַנצער וועלט קומען נאָך אָן מעסאַזשן און באַגריסונגען צום רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, צו דער געלעגנהייט פון זיין ווערן א בן ששים.

מיר דערמאָנען איניקע פון די פּערזענלעכקייטן און אינסטיטוציעס וואָס האָבן נאָך צונעשיקט זייערע מעסאַזשן:

די פעדעראַציעס פון די יידישע קהילות פון דער פּוילישער פאָלקס-רעפּובליק, פון דער דייטשער דעמאָקראַטישער רעפּובליק, פון ווענעזועלא, אורוגוואַי, פּערו. עס האָבן אויך צוגעשיקט מעסאַזשן: הרב דר. מאַקס נוסבאום פון האָליווּד — קאַליפאָרניע, היימאַן בעסין, פּרעזידענט פון דער יידישער פעדעראַציע פון קאַנאַדע, הרבנות פון דער יידישער קהילה פון ליוו — ענגלאַנד, הער ר. שפּרינגער, אין נאָמען פון וועלט-ראַט פון אגודת ישראל, און אנדערע.

צו קבלת שבת אין קימפּולונג

איך בין געפינסט זיך אַמאָל אין א פרייטאָג-צונאַכטס אין מאָלדאַווישן קימפּולונג, אין צענטער פון דער שטאָט און עס ווילט זיך דיר אריינגיין אין א שול, קאָנסטו דאָס אויספירן אָן אסך מי. דו דאַרפסט נאָר נאָכגיין די יידן וואָס גייען מיט גיכערע טריט ווי די אנדערע גייער און וועסט באַלד אינאיינעם מיט זיי אָנקומען צום ציל: אין דער שול „חברא ג״ח".

אין שול האָסטו קיין צייט נישט זיך צו פרייען וויפל דו ווילסט מיט דער אומפאַרהאָפטער באַגעגעניש מיט צוויי-דריי מנינים יידן, ווייל באַלד מוזטו זיך אוועקזעצן אפן בעסטן פּלאַץ אין מזרח און נעמען דאָס שענסטע סידור צום דאַווענען און בשעת מעשה אויך ענטפערן אף דער פריינטלעכער פראַגע: פון וואַנען איז א ייד?

ביים עמוד, אן אָנגעזעענער בעל הבית, מיט אן אָנגענעמער שטים, וואָס קען פּירוש המילות, דאַוונט מיט מתיקות אין דער באַגלייטונג פון די מתפללים און דו האָסט דעם איינדרוק אז דו הערסט א גוטן כאָר. דיסקרעט, באַמערקט דער בעל הבית פון שבתדיקן שטענדער צי דו האַלטסט אָפן דאָס סידור ביי דער תפילה וואָס ווערט איצט געזאָגט. די שטימונג איז א היימישע, אין בעסטן זין פון וואָרט.

נאָכן דאַווענען, זאָגט מען אָן אז אלע אָנוועזנדע זאָלן זיין מאָרגן אינדערפרי אין דער אנדערער שול. איך פרעג מיין שכן פאַרוואָס און ער דערקלערט מיר:

— א גאַנצע וואָך און פרייטאָג-צונאַכטס ווערט געדאַוונט אין דער שול פון „חברא ג״ח" און שבת און ימים-טובים ווערט געדאַוונט אין דער אנדערער שול פון שטאָט וועלכע ווערט גערופן אזוי אָפּגעהיט.

מיין שכן זאָגט מיר אויך אָן: די „משודרים" ווערן צוגעגרייט פון „מייסטער", ווי מען רופט דעם חזן. אלץ אָטעמט דאָ מיט א הייליקן ציטער, מיט א הייליקער איבערגעגעבנקייט. עס איז א פרייד צו זען די ספּעציפישע קימפּולונגער ווייסע טעפּיכער אף וועלכע דו טרעטסט, די גלאַנצנדיקע לייכטער, עס איז א נחת צו הערן מיט וויפל וואַרעמקייט עס ווערט גערעדט וועגן דעם מקום קד״ש.

עס איז פאַראַן אף דער וועלט א נישטגעשריבן געזעץ אז ווען דו פאַרלאָזט א מכניס אורחים זאָלסטו געדענקען דעם נאָמען זיינעם. די קימפּולונגער פריינט שפּורן דיר איין די מי. ווען די פאַרלאָזט זיי, בלייבסטו נישט אין זיכרון מיט א צאָל נעמען נאָר מיט זייער קאָלעקטיוון ווילן אז די גאַנצע קהילה זאָל זיך אויפירן ווי איין מענטש. אזוי ארום בלייבסטו מיט דעם וווּנדערבאַרן איינדרוק אז דער אויסערגעוויינלעכער מכניס אורח איז די יידישע קהילה פון קימפּולונג מאָלדאָווע.

ג. בוקמאַיער — סוטשאַווע

כתב-עת
של היהדות הדתית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 282
כ"ב אלול תשל"ב

לקוראינו בארץ ובחו"ל שנה טובה ומאושרה

רמיזי ימי הרחמים

ליקוט מאת הרב יצחק מאיר מארילוס בוקרשט

בתחילת אלול ק-רין תמיד שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך שזה התחלת התשובה ועיקרה שבעל התשובה מחויב להשיב, שוטר ושופט אצל כל שעריו. אלו החושים שהם שערים באדם שפתחם הבורא יתברך שמו להשתמש בהם כגון עינים ואזנים ופה (בני יששכר).

רמז לתקיעת שופר באלול (תהלים ק:) הללו א—ל וגו' יב הללו כנגד יב חדשים לפי זה הללו הראשון כנגד ניסן ראש חדשים והללו בתקע שופר כנגד אלול (ייטב לב). נוהגים. מראש חודש אלול עד יום הכיפורים ועד בכלל לומר בכל יום אחר תפילת שחרית ואחר תפילת ערבית מזמור כו שבתהלים לדוד ה' אורי וישעי שכן אמרו במדרש (שוחר טוב כו ד) אורי וישעי אורי בראש השנה שהיא יום הדין שנאמר (תהלים לו) והוציא כאור צדקתך ומשפטך כצהרים. וישעי ביום הכיפורים שיושיענו וימחול על כל עוונותינו ואנו נוהגין לומר עד שמיני עצרת ועד בכלל.

(ירמי ה לא). אז תשמח בתולה במחול. בשם הרבי אלימלך. אז תשמח בתולה רמז לחודש אלול שמזלו בתולה במחול כשימחול השם יתברך עוונותיהם של ישראל משנכנס אלול כשכותב אדם איגרת שלום" לחבירו צריך לרמז בהתחילתו שמבקש עליו לשוב לשנה העתידה לבוא בשנה טוב תכתב ותחתם. או תולה ארין על בלימה ייטיב לך הכתיבה והחתימה (מהריל) וא.ב א-ביא. כי ידוע כי נוהגים להו- סיף לשמות האנשים את הראשי תיבות נ"י נרו יאיר, וכתב העת „ישורון" מביא השערה כי ברכה זו כרוכה בנר יום כיפור לפי המנהג שכל אחד מביא בערב יוכ. נר לבית הכנסת על מנת שידלק ביממה של יום קיוש והכביה של נר נחשבת לסימן רע לבעל הנר על כן מברך כל אחד את חבירו נרו יאיר כסימן לחיים ארוכים. ולי נראה השערה אחרת על פי המדרש רבה (פרשה עקב פרשה ד. אות ד.) אמר בר קפרא הנפש והתורה נמשלה בנר. הנפש דכתיב (משלי כ.) נר ה' נשמת אדם והתורה דכתיב שם (ו.) כי נר מצ- וה ותורה אור אמר הקב"ה לאדם הזה נרי בידך ונרך בידי. נרי בידך זו התורה ונרך בידי זו הנפש אם שמרת את נרי אני משמר את נרך ואם כביתה את נרי אני מכבה את נרך ולפי דברי בר קפרא הברכה מתאי- מה לזה שמופנה המכתב לכתוב אחר הזכרת שמו נ"י היינו שהוא ישמור את ה- תורה והשם יתברך ישמור נשמתו שנקראת נר. המלקט.

האריז"ל נהג לבכות בראש השנה וביום כיפור ואמר כי מי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ולדעת הגאון ר. אליהו מוילנא אין לבכות בראש השנה כמבואר בנחמיה (ח—ט) אל תתאב- לו ואל תבכו.

מה שאומרים מקצת אנ- שים שאין לאכול אגוזים בראש השנה מטעם שאגוז בגימטריא חט. ובתשביץ קטן מן רבינו שמשון בר' צדוק אות קי"ה וזה לשונו שם מהר"ם לא היה נזהר מלא- כול שומים ובצלים ולא אגוזים ולא שום דבר בראש השנה ובספר שאלות ותשו- בות „יד יצחק" כי בשלחן ערוך אורח חיים סימן תריא סעיף ב מבואר כי בימי חז"ל היה המנהג לפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה ביום הכיפורים ועכשיו אוס- רין על פי שיטת הש"ס יען שממהרין לפצוע קודם זמן מנחה (מורי זהב) על כל פנים נראה מנהגם שהיו אוכלים אגוזים במוצאי יוכ. ואנו נוהגין שלא לאכול עד אחר הושענא רבה???

מובא בראשית חכמה כי התנהגות בימים אלו שבין ראש השנה ליום כיפור יחיה בחולו של מועד למעט בעסק ולהתבודד עם קונו ויעסוק בתורה ובתשובה

אין מקדשין הלבנה עד אחר יום כיפור (רמא אוח סימן תרב) וכתב בעל הלבו- שים ואני שמעתי כי יותר נכון שיקדשו אותה מקודם כדי שתבוא זו ותוסיף על זכיותינו אבל אנו נוהגין שממתינין לכבודה ומניגה תיכף (שערי תשובה או"ח סימן תרב) המלקט ובענין קירוש הלבנה ארשה לי לה- ביא דבר נאה ומתקבל כשם אבי מחותני ה"ה הת"ח המ- פורסים ר.לוי יצחק וייסבוד ז"ל. פעם במוצאי יוכ. קירוש הלבנה כנהוג ואחר קידוש הלבנה ניער שולי כנפות הציצית (מובא בסידור הא- ריז"ל וסידור אוצר התפילות ובסידור אור צדיקים) ואז חתני שמחהלי שלימא בתור ילד חריף שאל אותו סבי מה היא הרמז של ניערת הציצית והוא השיב על אתר כי (ברמבם בפרק ג. הלכה ז.) מציצית פוסק וז"לשם חובת ציצית ביום ולא בלילה יען שנאמר וראיתם אותו בשעת ראיה ובשעת קירוש הלבנה אנחנו מתפללין שיהיה אור הלבנה כאור החמה ממילא יהיה גם בלילה שעת ראיה ואז יהיה מוטל עלינו החוב לקיים מצוות ציצית גם בלילה וזה שאנו מרמזין בניעור הציצית בסוף קידוש הלבנה ש"י ראויין הדברים למי שאמרן.

מעשה באחד שישב אצל הצ- דיק ר. מרדכי מנרבורנא ז"ל קודם ראש השנה בא ליטול רשות להפטר אמר לו אותו הצדיק מה אתה ממהר? אמר לו שליח ציבור אני ואני צריך לעיין במחזור ולהסדיר תפילתי ואמר לו הצדיק תא- מין לו כי המחזור בעינו עומר כדאיתקד אלא מוטב שתעיין במעשיך ותסדר את עצמך. (ליקוטי מהריח).

בש"ע אוח סימן תקפג סעיף א. אוכלים ראש כבש לומר נהיה לראש ולא לזנב וזכר לאילו של יצחק ובמגן אברהם (סק. ג.) ואם אין ראש כבש יש לאכול ראש אחר משום מעם הראשון ודורשי גומריקון אמרו ל.ר.א.ש. לעשות רצון אביך שבשמים (הרב מרזי- קוב) אלה מנהגינו ומנהג אבותינו וכך הראה הקב"ה סימן משם (השין צרויה) להנביא ירמיה א. מקל שקד כי שוקד אני ועוד בכמה מקומות סימן על פי השם (אוצר הגאונים) והרמבם ז"ל השמיט מאמר זה יען שהוא הולך לשיטתו שכל סימנים שאינם מהיקש הטבעי אין לעשותם לכתחילה סימן על העתיר (סגולות ישראל בשם הגאון מברזאן) כתב מורינו ר. חיים וויטאל בשם האריז"ל כי עשרת הימים ימי תשובה כל יום מכפר על כל הימים שכמותו כלומר תשובת יום ראשון של עשרת ימי תשובה מכפרת על כל יום ראשון שבשבוע של כל ימי חייו וכן על דרך זה פרי עין חיים.

הרמ"א — ר' משה איסרלש

ארבע מאות שנה להסתלקותו (נפטר: י"ח אייר, של"ב)

מאת **מ. אונגרפלד**

ר' משה איסרלש (נולד בקראקא בין רפ"ה—ר"צ) נקרא על שם אביו ר' איסרל (ישראל) שהיה מראשי מנהיגיה של הקהי- לה בקראקא ובעשיר מופלג הרבה לעשות צדקה וחסד ובשנת ש"נ בנה בית כנסת לזכר אשתו מרת מלכה בת ר' אלעזר; ובכותל הדרומי חרות: „האיש ר' ישראל עוז התאזר לכבוד הקב"ה ולזכר אשתו דינה מלכה בת ר' אלעזר תנצב"ה, בנה מנכסי עזבונה זה מקום בית א-ל. לפרט ולפרישת שובה ה' רבבות אלפי ישראל". והוא נקרא עד לזמן האחרון על שם הרמ"א.

ר' משה למד תורה בישיבת רבי שלום שכנא מלובלין, שיסודות לימודו היו הפילפול והחילוק (כמו אצל רבו ר' יעקב פולאק). לימים, נתן ראש הישיבה ר' שכנא לתלמידו המצטיין ר' משה את בתו לאשה. לאחר שמ- תה עליו אשתו הצעירה חזר ר' משה לעיר מולדתו קראקא ונשא לאשה את אחותו של ר' יוסף כץ, בעל „שארית יוסף", שהיה אב בית דין וראש מתיבתא בקראקא כיובל שנים. הרמ"א שירש הון גדול מאביו, עסק בתורה מתוך רווחה ובעשרים שנה החזיק בכספו את הישיבה שנוסדה על ידו בקראקא ובממונו פירנס את התלמידים שנהרו אליו מכל הארצות. ישיבתו זו נתפרסמה כבית יוצר לתורה ולהוראה, וכמעט כל גדולי הרבנים בשעתו יצאו מתוכה. שמו כפוסק הלכה הלך לפניו לא רק בפולין ובליטא, אלא גם במדינות בוכמיה, אונגריה ואיטליה, ומקהילות רחוקות פנו אליו בשאלותיהם ופסקיהם. ואחת מתשובותיו ערוכה לעמוד בהוראה בדור ההוא, ר' יוסף קארו. והלה החזיר לו בקצרה. ר' יוסף קארו קנה בצפת בשביל הרמ"א כתב-יד מדוייק של „תיקון סופרים" ועל פיו כתב הרמ"א ספר תורה בעצם ידו, שהיה שמור עד הזמן האחרון בבית הכנסת שעל שם הרמ"א.

כשם ששקד ימים ולילות על לימודי ש"ס ופוסקים, כן קבע עתים לעיונים בחכמת הפילוסופיה, שעסק בה בעיקר בשבת, ביום טוב ובחול המועד, „כשעה שבני אדם הולכים לטיול", ורכש לו ידיעות עמוקות לא רק בספרי הפילוסופיה שלנו, אלא גם בחיבורי המחקר ההגותי של עמים אחרים. כן עסק בדברי ימי ישראל ואף ספרי חכמת התכונה משכו את לבו. כאבי ההוראה בישראל, היתה ראשית עבודתו, לפרוש מפה על השלחן ערוך שחיבר ר' יוסף קארו, והוא השיג על ה„בית יוסף" על שקבע הלכה כרי"ף וכרמב"ם נגד רעתם של גדולי צרפת ואשכנז, ובספרו „דרכי משה", שהוא פירוש מקביל לפירוש „בית יוסף" לקארו, על ה„טורים", וב„מפה" שלו על ה„שלחן ערוך", נתן תוקף להוראות האחרונים. ואם כי לא הלך הרמ"א בכל ענייני ההלכה אחרי הרמב"ם, הרי בענייני אמונות ודיעות, הושפע כולו מתורת הרמב"ם וספרו „מורה נבוכים" היה נר לרגליו בספר „תורת חעולה", שענייננו הוא: טעמי תבנית הבית והמזבח וכלי השרת והר הבית, הקר- בנות והקטורת והנסכים ושאר העניינים, המסתעפים מהם.

הרמ"א השתמש כאן בכל מערכת המוש- גים של הספרות הפילוסופית מימי הביניים לשם ביאור מצוות התורה, כגון שבת, מילה ותפילין. בספר זה שימשה לו הפילוסופיה של הרמב"ם יסוד חשוב לפרש על ידה כמה עניינים במקרא ובתלמוד ובכל ענפי היהדות. וכמו שראה בחכמת הקבלה „עץ חיים למחזיקים" והאמין בקרושתה, ודברי ה„זוהר" היו לו „דברים הנתונים בסיני", כך האמין בדיעות הרמב"ם, וספרו „מורה נבוכים" היה בעיניו עמוד התורה. ומתוך הוקרתו להרמב"ם, הוקיר גם את החכמה ואת החקי- רה ופסק שמותר ללמוד חכמות חיצוניות

(המשך בעמוד 9)

מ. ז. שרגאי, ירושלים

בימי הסליחות

„בבית אלקים נהלך ברגש"...

במלים מספר אלו — כל ההוד וההדר של הרגע המרומם. הגעלה והקרוס. במלים מעטות אלו, הנאמרות ברטט מסתורי בחצות לילה, עת הטבע ישן את שנתו, מתבטא כל תוכן וקיומנו.

ברגש נלך בבית האלקים. בית האלקים שלנו אינו דבר מה שבתיאוריה, שבפילוסופיה, ה- משתיה „לרוח היום". בית אלו- קינו הוא דבר שברגש.

בלי כל ביסוס מדעי מרגיש כל איש מאתנו, כי זהו תוכן חיינו. אין לתאר בכלל את חיינו בלעדי לית האלקים. חילוניים אפירים ונטולי-תבן היו חיינו בחסרונו.

אלקי ישראל „לא ישיגוהו משיגי הגוף". אינו מוסג לנוע' חושינו הגשמיים, אך נרגישהו בכל מהותנו. אמנם „לית מחשבת תפיסא ביה כלל", אבל בכל תאו נפשנו אנו מרגישים כי „לית אתר דפנוי מניה".

ברגש אנו נגשים אל בית ה- אלוקים. לא גישת מוח ורציונליות יבשה, שיש בהם מקום לטעיות, כי אם גישה שברגש, בלב וב- נשמה—חלק אלקי ממעל.

בימים הנוראים, כשהאדם הי- 'הודי עושה את חשבון עולמו, מה היא ומה עליו להיות, מסכם חיים, הוא מתוך אנסטזה עליונה והת- להבות דתית, את השבון נפשו: בבית אלקים נהלך ברגש!

אך ידוע ידע היהודי, כי ברגש בלבד לא סגי. הרגש מופשט ואין לו אחיזה בחיים הממשיים. ואלקי ישראל אלקים חיים הוא אל חי וקיים. תורתנו היא תורת חיים. וביחד עם הכעת הרגש העמוק יאמר: "שמך אלקים. חיים מת- פאר".

אלקי ישראל הוא אלקי החיים, תורת ישראל „לא בשמים היא", לא מחוץ לחיים, כי אם תורת חיים, בתוך החיים ולמענם.

אין חייץ בין התורה לחיים. אין שתי רשויות, בחינת חציו לד' וחציו לכם: העין האחת אל על, השמימה, והשניה לארץ. כולו לד' כולו קודש. גם את הכול צריכים להעלות ולקדש. כל מעשי אנוש בענייני העולם הזה צריכים להשלים את השם ואת כסא הכ- בוד, כביכול.

„לחיים טובים ממך נשאר", ממך נבקש בשעת חשבון נפשנו, לחיים טובים; לחיים של קדושה נשאר. להיטיב את החיים, לשפרם ולהאירם באור עליון.

„לחיים טובים ממך נשאר". ממך, ממקור האורה והחסד נו- בעת שאופתנו להטבת החיים ולהעלאתם.

ובהשתפכות הנפש אנו קוראים לאלקי ישראל „משכנו אחריך, שימנו ברשומיך. הכל הפצים ליראה את שמך".